

ഹരിതക്കേരളം വിഷൻ

ജലസംരക്ഷണ ഉപദാത്യം

പ്രവർത്തനങ്ങൾക്കുള്ള മാർഗ്ഗരേഖ

ഒക്ടോബർ

2017

നവക്കേരളം കർമ്മപദ്ധതി വികസന മിഷൻകൾ ഒറ്റനോട്ടത്തിൽ

സമൃദ്ധി പാർപ്പിടം - ലൈഫ് മിഷൻ

സാമൂഹിക വികസന മാനദണ്ഡങ്ങളിലെല്ലാം വികസിത രാജ്യങ്ങൾക്കു തുല്യമായ നേട്ടം കൈവരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അഥവാ ലക്ഷ്യത്തോളം കൂടുംബങ്ങൾ ഭവനപരി തരായി ഇന്നും തുടരുന്നു എന്നത് കൈരളം അഭിമുഖീകരിക്കുന്ന സുപ്രധാന ബെല്ലുവി ലിയാൺ. വിവിധ ഭവന പദ്ധതികളുടെ ഭാഗമായി പണിതു തുടങ്ങിയിട്ട് പുർത്തീകരി കാതെ കിടക്കുന്ന വിടുകളും ഇപ്പോഴും നിലവിലുണ്ട്. വീടില്ലാത്തവർ പകുതിയോളം ഭൂമിയില്ലാത്തവർ കൂടിയാണെന്നതിൽ പ്രശ്നപരിഹാരം ഏറെ ശ്രമകരവുമാണ്.

അതു കൊണ്ടുതന്നെ പതിവുരിതികളിൽ നിന്ന് വ്യത്യസ്തമായ സമഗ്ര സമീപനത്തോടെ നടപ്പാക്കുന്ന സമൃദ്ധി ഭവനപദ്ധതിയായാണ് ലൈഫ് മിഷൻ ചിട്ടപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നത്. സത്തമായി ഭൂമിയുള്ളവർക്ക് വീട് പുർത്തിയാക്കുന്നതിനുതകുന്ന തരത്തിലുള്ള ധനസഹായം ഉറപ്പാക്കുകയും നിർമ്മാണം അപൂർണ്ണ മായ വിടുകളുടെ പുർത്തീകരണത്തിന് സഹായം ലഭ്യമാക്കുകയും അതോടൊപ്പം ഭൂരഹിത-ഭവനരഹിത കൂടുംബങ്ങൾക്ക് ഭവന സമൂച്ചയങ്ങൾ അടിസ്ഥാനമാക്കിയുള്ള സമഗ്ര പരുന്നരിവാസ പദ്ധതിയും സ്വന്നം ജീവനോപാധി കണ്ടത്താനുള്ള കൈത്താങ്ങും ലൈഫ് മിഷൻ ലക്ഷ്യമിട്ടുണ്ട്.

ജനസൗഖ്യ സർക്കാർ ആര്യപത്രികൾ - ആർട്ടം മിഷൻ

സമകാലിക ആരോഗ്യപദ്ധനങ്ങൾ മുൻഗണനാടിസ്ഥാനത്തിൽ പരിഹരിക്കുന്നതിനോടൊപ്പം ആര്തിവാസികൾ, മൽസ്യത്തോഴിലാളികൾ തുടങ്ങി പ്രാത്വത്തെക്കരിക്കപ്പെട്ടവരുടേയും സ്ത്രീകളുടേയും പ്രായാധിക്യമുള്ളവരുടേയും ആരോഗ്യാവശ്യങ്ങൾ നിറവേറ്റുന്നതിനും ആർട്ടം മിഷൻ ലക്ഷ്യമിട്ടുണ്ട്. സർക്കാർ ആര്യപത്രികളുടെ വിപുലീകരണം, പ്രാമാർക്കാരോഗ്യ കേന്ദ്രങ്ങളെ കൂടുംബാരോഗ്യ കേന്ദ്രങ്ങളായി മാറ്റുക, ജീവിതശൈലി രോഗങ്ങളിൽ നിന്നും പരിരക്ഷ, കുറിഞ്ഞ ചെലവിൽ മരുന്നുകൾ ലഭ്യമാക്കുക, നഷ്ടിക്ക് വിദ്യാഭ്യാസ സംശയത്ത് അനുരാഗം നിലവാരം, ആരോഗ്യ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ തേദ്ദേശവാദംരേണു സ്ഥാപനങ്ങൾക്ക് കൂടുതൽ ഉത്തരവാദിത്തങ്ങൾ എന്നിവയെക്കു കോർത്തിണക്കിക്കാണ്ടാണ് ആർട്ടം മിഷൻ രൂപകൽപ്പന ചെയ്തിരിക്കുന്നത്.

പൊതുവിദ്യാഭ്യാസ സംരക്ഷണ യജനം

ഇല്ലായ്മകളും പോരായ്മകളും പരിഹരിച്ച് നെന്നുമുതൽ പ്രതിജ്ഞാ കൂസുവരെയുള്ള പെരുതുവാലയങ്ങൾ അനുഭാവാശ്വര നിലവാരത്തിലേക്ക് ഉയർത്തുന്ന പ്രവർത്തനങ്ങളാണ് പൊതുവിദ്യാഭ്യാസ രംഗത്ത് നടപ്പാക്കുക. പൊതുവിദ്യാഭ്യാസ സ്ഥാപനങ്ങളുടെ ഗുണപരമായ മുന്നേറ്റങ്ങൾക്കായി പച്ചാൽതല സാക്കരുങ്ങാൻ നബികക്കും, സ്ഥാർട്ട് കൂസ്റ്റു മുകൾ, ശുചിമുരികൾ, ലഭ്യോറ്ററികൾ, പരം കളരികൾ എന്നിവയെക്കു സജ്ജമാക്കിയ വിദ്യാലയങ്ങളാണ് ലക്ഷ്യം. വിദ്യാർഥികളുടെ നൈസർഗ്ഗികമായ കഴിവുകൾ കണക്കത്തിനാരെയും അഭിരുചിക്കനുസൃതമായി മെച്ചപ്പെട്ട പരാരഥാരായ വളരുന്നതിന് പര്യാപ്തമായ നിലയിൽ പൊതുവിദ്യാലയങ്ങളിലെ പഠനഭോധന പ്രക്രിയ ശക്തിപ്പെടുത്തുന്നതിന് ജനകീയ വിദ്യാഭ്യാസ മാതൃക രൂപപ്പെടുത്തുന്നു.

ഹരിതക്കേരളം മിഷൻ

കൈരളത്തിന്റെ സവിശേഷതകളായി പ്രകൌർത്തിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന വ്യതിയാം ജലസമൂലിയും വീണ്ടും കുക്കു, സുരക്ഷിത ക്രൈസ്തവസ്തുകളുടെ ഉത്പാദനം വർദ്ധിപ്പിക്കുക എന്നിവാണ് ഹരിതകൈരളം മിഷൻ മുഖ്യലക്ഷ്യങ്ങൾ. വികേരുന്നികുത്ത ഉറവിട ജൈവമാലിന്യ സംസ്കരണം പ്രവർത്തിക്കുമാക്കുന്നതോടൊപ്പം ഭോധവൽക്കരണവും ശുചിത്വ മാലിന്യ സംസ്കരണ സേവന സൗകര്യങ്ങളും ലഭ്യമാക്കു. ജലസേചനസ്ഥാപനങ്ങളിൽ മാലിന്യം നിക്ഷേപിക്കുന്നത് കർശനമായി തന്നെ. കൂളങ്ങളും തോട്ടുകളും ആദ്യഘട്ടത്തിൽ പുനരുജജീവിപ്പിക്കുകയും സഭാംഘട്ടത്തിൽ നടക്കി, കായലുകൾ തുടങ്ങി മറ്റു ജലസേചനസ്ഥാപനങ്ങളുടെ സംരക്ഷണവും സുസ്ഥിരമായ വിനിയോഗവും ഉറപ്പുകൂം. പച്ചക്കണ്ണ കുഴച്ചിയിലും നെല്ല്, പച്ചമുള്ളങ്ങൾ തുടങ്ങി അടിസ്ഥാന കുഴച്ചി ഉത്പന്നങ്ങളുടെ ജൈവകുഴച്ചി വ്യാപകമാക്കുന്നതോടൊപ്പം കർഷകർക്ക് മെച്ചപ്പെട്ട വില ലഭിക്കത്തെ രീതിയിൽ വിപണി സംവിധാനം പരിഷ്കരിക്കും.

പിണ്ണായി വിജയൻ
മുവുമുത്തി

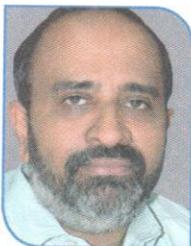
സദ്യേശം

ജലലഭ്യതയിൽ സമ്പ്രദായിരുന്ന കേരളം വേന്തൽക്കാലത്ത് കട്ടത്ത ജലക്ഷാമം നേരിട്ടുകയാണ്. മഴ ലഭ്യതയിലെ സ്ഥിരതയില്ലാത്ത ജലമേഖലയിലെ നമ്മുടെ ആസൃത നാത്ത തകിടം മറിക്കുന്നു. കേരളത്തിന്റെ പ്രത്യേകതകളായ കുളങ്ങൾ, താംകങ്ങൾ, ചതുപ്പുകൾ തുടങ്ങിയ സ്വാഭാവിക ജലസേംതസ്സുകൾ നമുക്ക് നഷ്ടപ്പെടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. സംസ്ഥാനത്തിന്റെ ജലസുരക്ഷ സംബന്ധിച്ച് ശുക്രരമ്പ്പാത്ത സുചകങ്ങളാണ് ലഭ്യമായി കൊണ്ടിരിക്കുന്നത്. ഈ പശ്ചാത്തലത്തിലാണ് ഹരിതകേരളം മിഷൻ ഉപദത്യമായി ജലസുരക്ഷ ഉൾപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നത്.

സംസ്ഥാനത്തെ ജലസേംതസ്സുകളുടെ സുസ്ഥിരത ഉറപ്പാക്കുകയും ലഭ്യമാക്കുന്ന മഴ പരമാവധി സംഭരിച്ച് വേന്തൽക്കാല ആവശ്യം നിറവേറ്റുകയും ചെയ്യേണ്ടതുണ്ട്. അതോടൊപ്പം ജലത്തിന്റെ ഉപയോഗം കുറയ്ക്കുകയും പുനരുപയോഗം പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുകയും വേണം. ജനപക്ഷാളിത്തത്തോടെ മാത്രമേ ഈത്തരം സംരംഭങ്ങൾ വിജയിപ്പിക്കാൻ സാധിക്കും. ഹരിതകേരളം മിഷൻ ജലസംരക്ഷണ പ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് ഈ മാർഗരേവ ഏറെ സഹായകരമാക്കും എന്ന് പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു.

ആശംസകളോടെ

പിണ്ണായി വിജയൻ

മാത്യു ടി തോമസ്
ഇപ്പവിദ്വ എന്റി

സന്ദേശം

ഹരിതകേരളം മിഷൻറെ പ്രവൃത്തി ലക്ഷ്യങ്ങൾ നേടിയെടുക്കുന്നതിന് ജലാപ മിഷൻ പ്രവർത്തനങ്ങൾ ചിട്ടയായി ഏകോപിപ്പിക്കേണ്ടതുണ്ട്. ആദ്യഘട്ടത്തിൽ സാഭാവിക ജലഗ്രേശാ തസ്സുകളുടെ പുനരുഖാരണവും രണ്ടാംഘട്ടത്തിൽ നദികൾ, കായലുകൾ തുടങ്ങിയവയുടെ സംരക്ഷണവും ഏറ്റെടുത്തുകൊണ്ട് ജല മേഖലയുടെ സുസ്ഥിരത ഉറപ്പാക്കുന്നതിനാണ് മിഷൻ ലക്ഷ്യമിടുന്നത്. ഇതോരു ശ്രമകരമായ ദാത്യമാണ്. കൂഷിക്കും കൂടിവെള്ളൂത്തിനും ഉള്ള ജലത്തിന്റെ ലഭ്യത ഉറപ്പാക്കുന്നതിന് പുറമേ ജലസംരക്ഷണത്തിന്റെ പാരിസ്ഥിതിക പ്രാധാന്യവും പരിഗണിക്കപ്പെടണം.

ജനകീയ കൂട്ടായ്മകൾ നദികളുടെ പുനരുഖാരണം ഏറ്റെടുക്കുന്ന മാതൃക പലയിടത്തും രൂപപ്പെട്ടുവരുന്നത് ശുഭ്രാദർശകമാണ്. എന്നാൽ ഇത്തരത്തിൽ പുനരുഖരിക്കപ്പെടുന്ന നദികളിലെ ജലസമുദ്ധി നിലനിർത്തുന്നതും, അവ വീണ്ടും മലിനീകരിക്കപ്പെടാതെ കാത്തസുക്ഷിക്കുന്നതും വലിയാരു വെള്ളവിളിയാണ്. ജലഗ്രേശാതസ്സുകളിൽ മാലിന്യം നിക്ഷേപിക്കുന്നതിനെതിരെ സംസ്ഥാനത്ത് നടപ്പിലാക്കിവരുന്ന ശക്തമായ നിയമങ്ങൾ ഇക്കാര്യത്തിലുള്ള സുപ്രധാനമായ ഒരു കാൽവെപ്പാണ്. ജലസേചന മേഖലയിലെ പ്രവർത്തനങ്ങളും കൂടുതൽ സുഗമമാകണം.

ഈങ്ങനെ വിവിധ രീതിയിൽ ജലവിനിയോഗത്തിന്റെ കാരൂഷമത വർധിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള ഹരിതകേരളം മിഷൻറെ ജലമേഖലയിലെ പ്രവർത്തനങ്ങളെ ഏകോപിപ്പിക്കുന്നതിനും പ്രവർത്തകർക്ക് ദിശാബോധം നൽകുന്നതിനും ഈ മാർഗരേവേ സഹായകരമാകും എന്ന് പ്രത്യാശിച്ചുകൊണ്ട് എല്ലാ ആശംസകളും അറിയിക്കുന്നു

ആശംസകളോടെ

മാത്യു ടി തോമസ്

ഡോ. കെ.എസ്. എ/ബേഹാം
ചീഫ് സെക്രട്ടറി

സദ്വേദം

കേരളത്തിൻ്റെ സമഗ്രവികസനം ലക്ഷ്യമിട്ട് നടപ്പിലാക്കിക്കാണ്ടിരിക്കുന്ന നവ കേരളത്തിനായുള്ള കർമ്മപദ്ധതികളുടെ ഭാഗമായ ഹരിത കേരളം മിഷൻ, സംസ്ഥാനത്തിനു നഷ്ടപ്പെട്ടു കൊണ്ടിരിക്കുന്ന വ്യത്തിയും ജലസമ്പദ്ധിയും വീണ്ടുംകുവാനുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുകയാണെല്ലാ. നമ്മുടെ വർധിച്ചുവരുന്ന ജല ആവശ്യം സംസ്ഥാനം കൈവരിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുന്ന പുരോഗതിയുടെ ഭാഗമാണ്. അതിനാൽ തന്നെ ജലസംരക്ഷണവും ഈ മേഖലയിൽ സൃഷ്ടിരത കൈവരിക്കലും സംസ്ഥാനത്തിന് അനിവാര്യമാണ്. നമുക്ക് അതു പരിപിതമല്ലാതിരുന്ന പല ആവശ്യങ്ങൾക്കുമായി ധാരാളമായി ജലം ഉപയോഗിച്ചു തുടങ്ങിയതിനാൽ ഈതിൻ്റെ ലഭ്യത ഉറപ്പു വരുത്തുന്നതിനായി സാങ്കേതിക തികച്ചുള്ള പരിപാടികൾ രൂപപ്പെട്ട് വരണ്ടും ഹരിതകേരളം മിഷൻ ഉപദേശത്തുമായ ജലസംരക്ഷണം ഭാവി തലമുറയെ ലക്ഷ്യമിട്ടുള്ളതാണ്. സംസ്ഥാനത്ത് ടൂറിസം, വ്യവസായം, വിവര സാങ്കേതികവിദ്യ തുടങ്ങിയ മേഖലകളിൽ പുതിയ പദ്ധതികൾ ആരംഭിക്കണമെങ്കിൽ ജലവല്ലഭ്യത ഉറപ്പാക്കേണ്ടതുണ്ട്. അതോടൊപ്പം നമ്മുടെ ജലാശയങ്ങളും മറ്റു ജലസേംബാതസ്സുകളും മാലിന്യമുക്തമായി പരിപാലിക്കപ്പെടണം. ഈവയ്ക്കു ചീടുയായി നടപ്പിലാക്കുന്നതിന് ജല ഉപമിഷൻ മാർഗരേവേ സഹായകരമാക്കും.

ആശംസകളോടെ

ഡോ. കെ.എസ്. എ/ബേഹാം

ടിക്കു ബിസ്യാർ
ജലവിഭവ സെക്രട്ടറി

സന്ദേശം

വരൾച്ചയുടെ ദുരന്നുവെങ്ങൾ നമുക്ക് ജല സുരക്ഷാ ഭീഷണിയുടെ മുന്നറിയിപ്പ് നൽകി കഴിഞ്ഞു. കേരളത്തിൻ്റെ സവിശ്വേഷമായ ഭൂപ്രകൃതി നമ്മുടെ ശരാശരിയിലും ഉയർന്ന മഴലഭ്യത കൊണ്ടുള്ള പ്രയോജനം ഇല്ലാതാക്കുന്നു. നമ്മുടെ സംസ്ഥാനത്ത് ധാരാളമായി പുതിയ ജലസംഭരണികൾ നിർമ്മിച്ചു ജലവൈവരം നടത്തുക അസാധ്യമാണ്. മഴയെ മാത്രം ആശ്രയിക്കുന്ന നമ്മുടെ നദികൾ വേനൽക്കാലത്ത് ടട്ടുംതന്നെ ജലസമ്പൂർണ്ണം അല്ല. നമ്മുടെ നിലവിലുള്ള പല പദ്ധതികളുടെയും ജല ഉപയോഗ കാര്യക്ഷമത ആശാസ്യമായ നിലവാരം പുലർത്തുന്നതായി കാണുന്നില്ല. ഇന്നത്തെ സാഹചര്യത്തിൽ ഹരിതക്കേരളം മിഷൻ്റെ ഉപദാത്യമായ ജലസംരക്ഷണ മിഷൻ്റെ പ്രവർത്തനങ്ങൾ വളരെ പ്രതീക്ഷയോടെയാണ് ജനങ്ങൾ നോക്കുന്നത്. മികച്ച പദ്ധതികളിലും കാര്യക്ഷമമായ ജലസേചന വും ജലസംഭരണവും ഉറപ്പാക്കേണ്ടതുണ്ട്. സാഭാവിക ജലസേചനസ്ഥൂകളുടെ സുസ്ഥിര പരിപാലനത്തിനായി നമുക്ക് വകുപ്പുകളെയും ജനങ്ങളെയും സജീവമാക്കേണ്ടതുണ്ട്. ശാസ്ത്രീയ അടിത്തരിയുള്ള പദ്ധതികൾ മുൻഗണനാ അടിസ്ഥാനത്തിൽ രൂപപ്പെടുത്തി നടപ്പിലാക്കുന്നതിന് ഈ മാർഗരേവേ സഹായകരമാക്കും.

ആശംസകളോടെ

Sudha Vinayakar

ടിക്കു ബിസ്യാർ

ഡോ. ടി.എൻ. സീമ
എക്സിക്യൂട്ടീവ് വൈസ് ചെയർപോഴ്സൺ
ഹരിത കേരളം മിഷൻ

സന്ദേശം

ഹരിതകേരളം മിഷൻ ഉപ ഭാത്യങ്ങൾ ആയ ശുചിത്വം, ജലസംരക്ഷണം, കൃഷി എന്നിവ പരസ്പരപ്പുരകങ്ങളായി പ്രവർത്തിക്കുന്നവയാണ്. ജല സംരക്ഷണം ഉറപ്പാണെങ്കിൽ മാത്രമേ കാർഷിക രംഗത്ത് പുരോഗതി കൈവരിക്കാൻ സാധിക്കും. ശുചിത്വപരിപാലനത്തിലെ കുറവ് ഏറ്റവും ബാധിക്കുന്നത് ജലസേംതസ്സുകളെയാണ്. നമ്മുടെ സ്വാഭാവിക ജലസേംതസ്സുകൾ അവഗണിക്കപ്പേടുന്നവയല്ലോ തിരിച്ചറിയ് വളരെ പെട്ടുന്ന ജനങ്ങളിൽ എത്തിയിട്ടുണ്ട്. ജനപകാളിത്തത്തോടെയുള്ള ധാരാളം പ്രവർത്തനങ്ങൾ ഈ മേഖലയിൽ നടന്നുകഴിഞ്ഞു ഇത്തരം പ്രവർത്തനങ്ങളിലൂടെ പുനരുജജീവിപ്പിച്ച് ജലസേംതസ്സുകൾ സ്ഥിരമായി നിലനിർത്തേണ്ടതുണ്ട്. ഇതിന് ശാന്തതൈയമായ ഇടപെടലുകൾ അനിവാര്യമാണ്. നമ്മുടെ ചുറ്റുപാടുകളും ഏറ്റവും ചെറിയ ജലസേംതസ്സുകൾ പോലും സംരക്ഷിച്ചു നിർത്തേണ്ടതുണ്ട്. ഇതാരുകുട്ടായ ധാരാളമാണ്. ജനപകാളിത്തത്തോടെ വകുപ്പുകളും സ്ഥാപനങ്ങളും ഒരുമിച്ച് പ്രവർത്തിക്കുന്നതിന് നയതമായ ഒരു മാർഗ്ഗരേഖ അനിവാര്യമാണ്. കുട്ടായ ചർച്ചകളിലൂടെ രൂപപ്പെട്ട ഈ മാർഗ്ഗരേഖ നമ്മുടെ ജലപരിപാലന പരിപാടികൾക്ക് അടിത്തറയാക്കുമെന്ന് പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു.

ആശംസകളോടെ

ഡോ. ടി.എൻ. സീമ

കേരള സർക്കാർ

സംഗ്രഹം

ജലവിവോകുപ്പ് -ഹരിതകേരളം മിഷൻ- മൺ-ജലസംരക്ഷണ ഉപമിഷൻ ഭാഗമായുള്ള ലക്ഷ്യങ്ങൾ ആസൃതണം, പദ്ധതി രൂപീകരണം, നിർവ്വഹണം എന്നിവ സംബന്ധിക്കുന്ന മാർഗരോവെ അംഗീകരിച്ച് ഉത്തരവ് പുറപ്പെടുവിക്കുന്നു.

ജലവിവോകുപ്പ് (ജി&പി) വകുപ്പ്

സ.ഉ(അച്ചടി)നം. 20/2017/ജവിവ.

തീയതി, തിരുവനന്തപുരം, 23/10/2017

പത്രാധികാരി 5.10.2017 ത്ത് ചേർന്ന 100മത് നവകേരളം കർമ്മപദ്ധതിയുടെ യോഗതീരുമാനങ്ങൾ.

ഉത്തരവ്

കേരളം അഭിമുഖീകരിക്കുന്ന നിരവധി വികസന വൈദ്യുതികൾക്ക് പരിഹാരമായി നവകേരളം സൃഷ്ടിക്കുക എന്ന ലക്ഷ്യത്തോടെ നടപ്പാക്കിവരുന്ന നവകേരള കർമ്മപദ്ധതിയുടെ ഭാഗമായ ഹരിതകേരളം മിഷൻ ഉപദേശത്തുമായ മൺ-ജല സംരക്ഷണത്തിന്റെ ഭാഗമായുള്ള ലക്ഷ്യങ്ങൾ, ആസൃതണം, പദ്ധതി രൂപീകരണം, നിർവ്വഹണം എന്നിവ സംബന്ധിച്ച് അനുബന്ധമായി നൽകിയിട്ടുള്ള മാർഗരോവെ അംഗീകരിച്ച് ഉത്തരവാക്കുന്നു.

സവർണ്ണനാടു ഉത്തരവിൻ പ്രകാരം
ടിക്കു ബിസ്യാർ
സവണ്ണമെൻഡ് സെക്രട്ടറി

മാനേജിംഗ് ഡയറക്ടർ, കേരള ജല അതോറിറ്റി, തിരുവനന്തപുരം
ചീഫ് എഞ്ചിനീയർ, ജലസേചനവും ഭരണവും, തിരുവനന്തപുരം
ലാൻഡ് യൂസ് കമ്മീഷൻ, തിരുവനന്തപുരം
മുഖ്യവനപാലകൾ, ഫാം ഫോറസ്ട്ടി & സോഷ്യൽ ഫോറസ്ട്ടി, തിരുവനന്തപുരം
ഡയറക്ടർ, കൃഷിവകുപ്പ്, തിരുവനന്തപുരം
ഡയറക്ടർ, സോയിൽ സർവേ & സോയിൽ കൺസർവേഷൻ, തിരുവനന്തപുരം
ഡയറക്ടർ, ഭൂജലവകുപ്പ്, തിരുവനന്തപുരം
ഡയറക്ടർ, പരിസ്ഥിതി കാലാവസ്ഥാ വ്യതിയാന വകുപ്പ് തിരുവനന്തപുരം
ഡയറക്ടർ, സെൻറർ ഫോർ വാട്ടർ റിസോഴ്സസ് ഡെവലപ്പ്‌മെന്റ് ആൻഡ് മാനേജ്മെന്റ്

(സി.ഡബ്ല്യൂ.ആർ.ഡി.എം), കുന്നമംഗലം, കോഴിക്കോട്
 ഡയറക്ടർ, ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് ഫോർ വാട്ടർഷൈഡ് ഡെവലപ്മെന്റ് & മാനേജ്മെന്റ്, ചടയമം
 ഗലം, കൊല്ലം
 ചീഫ്, കൃഷിവിഭാഗം, സംസ്ഥാന ആസൂത്രണ ബോർഡ്, പട്ടം, തിരുവനന്തപുരം
 അധികാരിയിൽ ഡയറക്ടർ, മല്ല് സംരക്ഷണ വകുപ്പ്, വഴുതക്കാട്, തിരുവനന്തപുരം
 അധികാരിയിൽ ഡയറക്ടർ, സോയിൽ സർവേ, വഴുതക്കാട് തിരുവനന്തപുരം മിഷൻ
 ഡയറക്ടർ മഹാത്മാഗാന്ധി ദേശീയ തൊഴിലുറപ്പ് പദ്ധതി, സ്കോട്ട് മിഷൻ, നന്ദികോട്,
 തിരുവനന്തപുരം
 ഹൈ ഓഫ് അക്കാദമി ക്ലൌമാർ ചെയ്യം, കേരളഅഞ്ചികൾച്ചറ്റൽ യൂണിവേഴ്സിറ്റി,
 തൃശ്ശൂർ
 അക്കാദമി ജനറൽ (എ&ഇ/ആധിക്രം), കേരള തിരുവനന്തപുരം
 ധനകാര്യ വകുപ്പ്
 ആസൂത്രണ സാമ്പത്തിക കാര്യ (സി.പി.എം.യു) വകുപ്പ്
 ആസൂത്രണ സാമ്പത്തിക കാര്യ (ഡി) വകുപ്പ്
 കൃഷി വകുപ്പ് തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ വകുപ്പ്
 ഇൻഫർമേഷൻ ആൻഡ് പബ്ലിക് റിലേഷൻസ് (വെബ് ആൻഡ് ട്രാൻസ്ഫോർമേഷൻ)
 ജലവിഭവ (ഓഫീസ് സെക്രട്ടേറി) വകുപ്പ്
 കരുതൽ ഫയൽ ഓഫീസ് കോപ്പ്

ഉത്തരവിൽ പ്രകാരം

സെക്രട്ടേറി ഓഫീസർ

പകർപ്പ്
 മുഖ്യമന്ത്രിയുടെ പ്രിൻസിപ്പൽ സെക്രട്ടറിയ്ക്ക്
 മുഖ്യമന്ത്രിയുടെ പ്രൈവറ്റ് സെക്രട്ടറിയ്ക്ക്
 ജലവിഭവ മന്ത്രിയുടെ പ്രൈവറ്റ് സെക്രട്ടറിയ്ക്ക്
 മുഖ്യമന്ത്രിയുടെ വികസന ഉപദേശ്യാവിന്
 ഡോ.റീ.എൻ.സീ.ഐ, എക്സിക്യൂട്ടീവ് വൈസ് ചെയർപേഴ്സൺ, ഹരിതകേരളംമിഷൻ,
 ഹരിതഭവൻ, കുടനാട് ലെയിൻ, പട്ടം.പി.ഒ, തിരുവനന്തപുരം
 ഡോ. ആർ. അജയകുമാർവർമ്മ, സാങ്കേതിക ഉപദേശ്യാവ്, ഹരിതകേരളം മിഷൻ, ഹരിത
 ഭവൻ, കുടനാട് ലെയിൻ, പട്ടം.പി.ഒ, തിരുവനന്തപുരം
 ശ്രീ.എബ്രഹാം കോശി, കൺസൾട്ടന്റ്, ഹരിതകേരളം മിഷൻ, ഹരിതഭവൻ, കുടനാട്
 ലെയിൻ, പട്ടം.പി.ഒ. തിരുവനന്തപുരം
 ജലവിഭവ വകുപ്പ് സെക്രട്ടറിയുടെ സി.എയ്ക്ക്
 ജലവിഭവ വകുപ്പ് അധികാരിയിൽ സെക്രട്ടറിയുടെ സി.എയ്ക്ക്
 ജലവിഭവ (എം.എം./രാമ.ആർ/ജലവിതരണ-ബി/സി/ഭൂജല) വകുപ്പുകൾക്ക്

പാരിസ്ഥിക വിജ്ഞാൻ

മരിതകേരളം മിഷൻ

ജലസംരക്ഷണ ഉപദാത്യം

പദ്ധതിരുപ്പിക്കണമെന്തിനും നിർവ്വഹണമെന്തിനും മാത്രം മാത്രം

1. ആമുഖം

കേരളത്തിൽ വികസനവും സുസ്ഥിരതയും ഉറപ്പാക്കുന്നതിനായി സർക്കാർ പ്രവ്യാഹിച്ച നാല് മിഷനുകളിൽ ഒന്നാണ് ഹരിതകേരളം മിഷൻ. ജലസംരക്ഷണം, ശുചിത്വം-മാലിന്യ സംസ്കരണം, കൃഷിവികസനം എന്നിവ ഹരിതകേരളം മിഷൻ ഉപമിഷനുകളാണ്. ഉപദാത്യങ്ങളുടെ പ്രവർത്തനം എക്കോപിപ്പിക്കുകയും അവയുടെ പ്രവ്യാഹിത ലക്ഷ്യങ്ങൾ കൈ വരിക്കുന്നതിന് തദ്ദേശദാരണസ്ഥാപനങ്ങളെയും അനുബന്ധവകുപ്പുകളെയും പ്രേരിപ്പിക്കുകയും പ്രാപ്തരാക്കുകയും ചെയ്യുന്ന പ്രവർത്തനങ്ങളാണ് ഹരിതകേരളം മിഷൻ നിർവ്വഹിക്കുന്നത്. ഭൂമിയും മണ്ണും ജലവും വായുവും മലിനമാക്കാതെ വികസന പ്രവർത്തനങ്ങൾ സംഘടിപ്പിക്കുന്നതിനും ജലസാനിധ്യം ദ്രോജന്തസുകളിൽ എല്ലാസമയവും ഉറപ്പാക്കുവാൻ ആവശ്യമുള്ള പാരിസ്ഥിതിക പുനസ്ഥാപന പ്രവർത്തനങ്ങൾ കണ്ണെത്തി നിർവ്വഹിക്കുന്നതിനും വകുപ്പുകളെയും തദ്ദേശദാരണസ്ഥാപനങ്ങളെയും സമൂഹത്തെയും പ്രാപ്തമാക്കുക, മഴവെള്ളം സംഭരണം വ്യാപകമാക്കുക, ഭൂഗർഭജലപരിപോഷണം ഉറപ്പാക്കുക എന്നിവയാണ് ഹരിതകേരളം മിഷൻ ജലസംരക്ഷണ ഉപമിഷനുമായി ബന്ധപ്പെട്ട പൊതുവായലക്ഷ്യം.

ഈ ലക്ഷ്യം കൈവരിക്കുന്നതിനായി വിവിധങ്ങളായ പ്രവർത്തനങ്ങൾ ഉപമിഷൻ നടത്തുന്നതിനായി നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. നാമാവശ്യമായിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ജലദ്രോജ സുകൾ സംരക്ഷിക്കുന്നതിനും നിലനിർത്തുന്നതിനും അവയുടെ വിനിയോഗം, പരിപാലനം, സംരക്ഷണം എന്നിവകളിൽ ജനകീയ കൂട്ടായ്മകൾ സംഘടിപ്പിച്ചുപ്രവർത്തിക്കുന്നതിനുമുള്ള സാഹചര്യം ഉണ്ടാക്കണം. പ്രാഥമിക ഉത്പാദനം, ജലവിഭവം, ശുചിത്വം-മാലിന്യ സംസ്കരണം എന്നീ മേഖലകളിൽ തയ്യാറാക്കുന്ന വിശദമായ പദ്ധതിരേഖകളുടെ സംബന്ധജീവവും എക്കോപിതവുമായ നിർവ്വഹണം തദ്ദേശദാരണ സ്ഥാപനതലവത്തിൽ നടക്കുന്നതിനുവേണ്ട സഹായം നൽകണം. ജലദ്രോജന്തസുകൾക്ക് ചുറ്റും കാർഷിക പ്രവർത്തനങ്ങളും തണ്ണീർത്തട വികസനപരിപാടികളും മറ്റു ജലവിനിയോഗ പ്രവർത്തന

അള്ളും സംഘടിപ്പിക്കുന്നതിനും കേരളത്തിൽ ലഭ്യമായിട്ടുള്ള സാങ്കേതിക വൈദഗ്ധ്യവും പ്രാദേശിക അറിവുകളും വികസന പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ അനുയോജ്യമായി പരമാവധി ഉപയോഗപ്പെടുത്തുന്നതിനും സഹകര്യം ദരുക്കണം.

ഈ ലക്ഷ്യങ്ങൾ സാക്ഷാത്കരിക്കുന്നതിനും പ്രവർത്തനങ്ങൾ സംഘടിപ്പിക്കുന്നതിനും മായി ഹരിതകേരളം മിഷൻ ഭാഗമായി ജലസംരക്ഷണ (ജലസമൂഹി) എന്ന ഉപമിഷനു രൂപം നൽകുകയും കർമ്മസേന രൂപീകരിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. 2017 ഏപ്രിൽ 19 ലെ സ.എ(പി).നം. 10/2017/ആ.സാ.വ പ്രകാരം സർക്കാർ ഉത്തരവായിട്ടുള്ളതു മാർഗരേവയിൽ നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ള സംസ്ഥാന, ജില്ല, ബ്ലോക്ക്‌പബ്ലായത്ത്, നഗരസഭ, ഗ്രാമപഞ്ചായത്ത്‌ല മിഷനുകളുടെയും പ്രസ്തുത തലങ്ങളിലുള്ള മിഷനുകളുടെ സഹായ സംവിധാനങ്ങളുടെ (കർമ്മസേന)യും ഘടന അനുബന്ധം-3 റെ നൽകിയിട്ടുണ്ട്. ഈതിൽ പരിയുന്നോലെ ഹരിതകേരളം മിഷൻ ജലസംരക്ഷണ ഉപമിഷൻ പ്രവർത്തനങ്ങൾ സംഘടിപ്പിക്കുന്നത് ജലവിഭവവകുപ്പ് സെക്രട്ടറി അധ്യക്ഷനായും ജലസേചനവകുപ്പ് ചീഫ് എഞ്ചിനീയർ കൺസൾട്ടന്റ് ആയും രൂപീകരിച്ചിട്ടുള്ള മണ്ണ്-ജലസംരക്ഷണം കർമ്മസമിതിയുടെ നേതൃത്വത്തിലായിരിക്കും.

2. ലക്ഷ്യങ്ങൾ

താഴെപ്പറയുന്ന 4 ലക്ഷ്യങ്ങൾ ആണ് ജലസംരക്ഷണ മിഷനു പ്രധാനമായും നിർവ്വഹിക്കാനുള്ളത്.

1. ജലസംരക്ഷണ പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ ആസൂത്രണവും നിർവ്വഹണവും സാധ്യോജിത നിർത്തകാടിസ്ഥാനത്തിൽ നടത്തി ജലവല്ലേതയും ഉത്പാദനക്ഷമതയും വർദ്ധിപ്പിക്കുക.
2. പുതിയൊരു ജലസംരക്ഷണ വിനിയോഗ സംസ്കാരവും ജലസാക്ഷരതയും ജനങ്ങളിൽ വളർത്തിയെടുക്കുക
3. ജലസുരക്ഷയും പാരിസ്ഥിതിക സുരക്ഷയും ഭാവിതലമുറയ്ക്കുടി ഉറപ്പാക്കുക.
4. നിലവിലുള്ള ജലഭ്രാന്തസ്ഥുകളുടെ നവീകരണവും ശുദ്ധീകരണവും വിനിയോഗവും സുസ്ഥിര പരിപാലനവും ഉറപ്പാക്കുക.
5. ഈ ലക്ഷ്യങ്ങൾ സാക്ഷാത്കരിക്കുന്നതിനായി താഴെപറയുന്ന പ്രവർത്തനങ്ങളാണ് വിഭാവനം ചെയ്തിട്ടുള്ളത്.

3. പ്രവർത്തനങ്ങൾ

1. നിലവിലുള്ള ജലഭ്രാന്തസ്ഥുകളുടെ നവീകരണവും ശുദ്ധീകരണവും ഉറപ്പാക്കി അവയെ പ്രാദേശിക ജലസേചന കൂടിവെള്ളു സോത്രസ്ഥുകളായി ഉപയോഗിക്കുക; കൂടും ഒരു തോടുകളും പുനരൂപജീവിപ്പിച്ചതിൽ ജില്ലത്തിരിച്ചുള്ള വിവരങ്ങേബരം തയ്യാറാക്കി ലഭ്യമാക്കുക.
2. കിണറുകളുടെ ശുചീകരണവും മഴവെള്ളു റീചാർജിംഗും ഉറപ്പുവരുത്തുത്തിനുള്ള സംവിധാനങ്ങൾ ഏർപ്പെടുത്തുക.
3. കാറികൾ പോലെയുള്ള മനുഷ്യപ്രവർത്തനങ്ങളാലുണ്ടായ ജലസംരണികളിലെ ജലം ഭാവി തിരികെടുത്തു കൊടുക്കുക.
4. ഭൂപ്രകൃതിക്കനുസൃതമായി അനുയോജ്യമായ സാങ്കേതികവിദ്യ അവലംബിച്ച്, ഭൂജല

- പോഷണംവഴി പരമാവധി മശവെള്ളം മല്ലിലേക്കിറങ്ങാൻ വേണ്ടി നടപടികൾ (കുന്നിൻ മുകളിൽ നിന്നു താഴ്വാരത്തിലേക്ക് നീങ്ങുന്ന സമീപനം) സ്വീകരിക്കുക.
5. വ്യവസായിക ഗാർഹിക ഉപഭോഗത്തിൽ ദുർവ്വയം കുറച്ച് എല്ലാംഘട്ടത്തിലും പരിശോധനയും ജലാധിനിബന്ധം ബഡ്ജറ്റിങ്ങും നടത്തുകയും പാഴ്ജലം ശുശ്രീകരിച്ച് പുനരുപയോഗിക്കുന്നതിലുംതെയും ജലം സംരക്ഷണിക്കുന്നതിന് ശ്രമിക്കുക.
  6. ഭൂസവിശേഷതകളായ കുന്ന്, ചരിവ്, താഴ്വര, മല്ലിരേ ആഴം, ഘടന, മല്ലാലിപ്പ് തുടങ്ങിയ ഘടകങ്ങളെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തി ഓരോ പ്രദേശത്തും ജലവല്ലതു ഉറപ്പാക്കുതിനും ജലസംരക്ഷണം സാധ്യമാക്കുതിനും ഭൂവിനിയോഗം ക്രമപ്പെടുത്തുതിനും ജൈവസമ്പത്ത് സംരക്ഷിക്കുന്നതിനും നടപടികൾ സ്വീകരിക്കുക.
  7. ജലസംരക്ഷണം സാധ്യമാക്കുന്നതിനു മഹാത്മാഗാന്ധി ദേശീയ ശ്രാമീന തൊഴിലു റപ്പ് പദ്ധതി ഉൾപ്പെടെയുള്ള കേന്ദ്രാവിഷ്കൃത പദ്ധതികളുടെ ഫലപ്രദമായ സമയം തദ്ദേശദരണ സ്ഥാപനത്തലത്തിൽ ഉറപ്പാക്കുക.

4. പ്രവർത്തനസമീപനം

ജലക്ഷാമവും ജലമലിനീകരണവും സംസ്ഥാനത്ത് വ്യാപകമായി അനുഭവപ്പെട്ടു തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ഈ പരിഹരിക്കുന്നതിന് നൽകേണ്ട അടിയന്തിര പ്രാധാന്യം കണക്കിലെടുത്തു കൊണ്ട് പ്രാദേശിക സമൂഹവും തദ്ദേശദരണ സ്ഥാപനങ്ങളും നിർദ്ദേശിക്കുന്ന കുളങ്ങൾ, തോട്ടുകൾ, കനാലുകൾ എന്നിവ പുനരുപയോഗിപ്പിക്കുന്നതിനും നിലനിർത്തുന്നതിനും ഉള്ള പ്രവർത്തനങ്ങളാണ് ആദ്യപ്രഥമത്തിൽ നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഇതോടൊപ്പം കിണറുകളുടെ ശുചികരണവും മശവെള്ള റീചാർജിങ്ങും നടത്തി കിണറുകളുടെ ശേഷി നിലനിർത്തുന്നതിനും മുൻഗണന നൽകേണ്ടതുണ്ട്. നദികൾ, കായലുകൾ മറ്റ് ജലസേരാത്മസ്ഥുകൾ എന്നിവയുടെ ശുചികരണവും പുനരുപയോഗവും ഏകോപനത്തോടെ പ്രാവർത്തികമാക്കുക എന്നതാണ് രണ്ടാംഘട്ടത്തിൽ നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളത്.

ഓരോ ശ്രാമപ്രവായത്തിലെയും ജലക്ഷാമവും ജലവല്ലത്തെയും പരിഗണിച്ചുകൊണ്ട് വിവിധ വാർഡുകളിൽ അടിയന്തിരമായി ചെയ്യേണ്ട ചില പ്രവർത്തനങ്ങൾ ഉണ്ടാകാം. പ്രദേശത്തെ ജലവല്ലത്വവർധിപ്പിക്കാൻ സഹായിക്കുന്ന, എന്നാൽ നിലവിൽ നശിക്കുതമായ കുളങ്ങളുടെയും, ചിരകളുടെയും പുനരുപയോഗവും, അടിയന്തിരമായി ജലക്ഷാമം പരിഹരിക്കാനായി നിർദ്ദേശിക്കുന്ന പൊതുകിണറുകളുടെയും കുളങ്ങളുടെയും നിർമ്മാണം, മല്ലിടിന്ത്യം മാലിന്യം നിരണ്ടും ഒഴുക്ക് നിലച്ച തോട്ടുകളുടെ പുനസ്ഥാപനം, കാലാകാലങ്ങളിൽ ചെയ്യേണ്ട പരിപാലന പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ അഭാവത്തിൽ നശിക്കുതമായ കനാലുകളുടെ മെച്ചപ്പെടുത്തൽ ഇത്തരത്തിൽ പ്രാദേശികമായി അടിയന്തിരസ്ഥാവമുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങൾ കണ്ണടത്തുകയും അനുയോജ്യമായി പദ്ധതിരുപ്പീകരിക്കുകയും നടപ്പിലാക്കുകയും ചെയ്യുക എന്നത് പ്രദേശത്ത് ജലസുരക്ഷ ഉറപ്പാക്കുന്നതിനുള്ള അടിയന്തിര പ്രവർത്തനമായി പരിഗണിക്കേണ്ടതാണ്.

മല്ലി-ജലസംരക്ഷണ പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ ആസുത്രണവും നിർവ്വഹണവും സംയോജിത നിർത്തടാടിസ്ഥാനത്തിൽ നടത്തുക എന്നതാണ് ശാസ്ത്രീയമായ രീതി. ശ്രാമപ്രവായത്ത് തലത്തിൽ ചെറുനീർത്തങ്ങൾ വേർത്തിരിച്ചുള്ള കുന്നിൻ മുകളിൽ നിന്നും താഴ്വരയിലേയ്ക്ക് ‘Ridge to Valley’ എന്ന രീതിയിൽ വിവരശേഖരണം നടത്തി പ്രശ്നങ്ങളും സാധ്യതകളും

പരിഗണിച്ചുകൊണ്ട് മല്ല്-ജലസംരക്ഷണത്തിനും അവയുടെ സുസ്ഥിരമായ വിനിയോഗ ഗത്തിനും ചെയ്യേണ്ട പ്രവർത്തനങ്ങൾ രേഖപ്പെടുത്തി നീർത്തട പുംഗുകൾ തയാറാക്കുക എന്നതാണ് ആദ്യപട്ടി. ഇങ്ങനെ തയാറാക്കുന്ന പുംഗുകൾ ബ്ലോക്കുതലത്തിൽ ഏകോപി പ്ലിച്ച് നീർത്തട വികസന മാറ്റുപ്പും തയാറാക്കാം. ബ്ലോക്ക് പരിധിക്കുത്തുള്ള ചെറു നീർത്തടങ്ങളെ അടിസ്ഥാന യൂണിറ്റായി എടുത്തുകൊണ്ടു തയാറാക്കിയ പ്രത്യേകം പ്രത്യേകം ചെറുനീർത്തട വികസന പദ്ധതികളെ മുൻഗണനാക്രമം പരിഗണിച്ച് ക്രോധി കരിച്ചുകൊണ്ട് ബ്ലോക്ക് തലപദ്ധതിയായി രൂപപ്പെടുത്തുകയാണ് ചെയ്യുന്നത്. ഇങ്ങനെ ചെയ്യുന്നോൾ ഒന്നിലധികം നീർത്തടങ്ങളെ പരിഗണിച്ച് ബ്ലോക്കുതലത്തിൽ നടപ്പാക്കാനാവുന്ന ചില പ്രവർത്തനങ്ങളും ഉണ്ടാക്കാം. നീർത്തട ശാസ്ത്ര പ്രകാരം മുൻഗണനാ ക്രമത്തിൽ ഓരോകർമ്മപരിപാടികൾ തിരഞ്ഞെടുത്തു വിശദമായ പദ്ധതിരേഖ രൂപപ്പെടുത്തി നിർവ്വഹണം നടത്തുക എന്നതാണ് അടുത്താലുടും. പദ്ധതി നിർവ്വഹണം നടത്തുന്നോഴും കുന്നിൻ മുകളിൽ നിന്നും താഴ്വരയിലേക്ക് 'Ridge to Valley' രീതിയിൽ നടപ്പിലാക്കുന്നത് പ്രക്രിയിലൂപം സംരക്ഷണത്തിന്റെയും വികസനത്തിന്റെയും സുസ്ഥിരത വർധിപ്പിക്കുന്ന തിന്ന് സഹായിക്കും. ഈ രീതിയിൽ ഓരോ ചെറുനീർത്തടത്തിലും അവയുടെ സംയോജിത നീർത്തടത്തിലും മല്ല്-ജലസുരക്ഷ ഉറപ്പാക്കുന്നതിനും അതുവഴി നദീതടത്തിന്റെ ആകെ സുരക്ഷ ഉറപ്പാക്കുന്നതിനും സഹായിക്കും.

ഈ സമീപനം സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ട് ഓരോ നീർത്തട പ്രദേശത്തും മല്ല്-ജലസുരക്ഷ ഉറപ്പാക്കുന്നതിനുള്ള തദ്ദേശരണസ്ഥാപങ്ങളുടെ പരിശ്രമങ്ങൾ ഫലപ്രാപ്തിയിൽ എത്തിക്കുന്നതിന് അനുയോജ്യമായ സാങ്കേതികസഹായം ലഭ്യമാക്കേണ്ടതുണ്ട്. ഇതിനായുള്ള സംഘടനാ സംവിധാനങ്ങളും ചുമതലകളും ഇനി വിവിരിക്കുന്നു.

5. സംഘടനാസംവിധാനവും ചുമതലകളും

ഗ്രാമസഭാ തലത്തിൽനിന്നും പഞ്ചായത്ത് രണ്ടാമാംഗി തലത്തിൽ നിന്നും ഉയർന്നു വരുന്ന നിർദ്ദേശങ്ങൾ പരിഗണിച്ചുകൊണ്ട് അടിയന്തിര ജലവല്ലതാ പ്രശ്നങ്ങൾ പരിഹരിക്കുന്നതിനും, നീർത്തട അടിസ്ഥാനത്തിൽ മല്ല്-ജലസംരക്ഷണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ വിജ്ഞാനം ചെയ്തു നടപ്പിലാക്കി ഓരോ ചെറുനീർത്തടത്തിലും മല്ല്-ജലസുരക്ഷ ഉറപ്പാക്കികാലക്രമത്തിൽ ഓരോ തദ്ദേശരണസ്ഥാപനത്തെയും സുസ്ഥിരവികസന ക്രമത്തിലേക്ക് എത്തിക്കുന്നതിന് സഹായിക്കുക എന്നതാണ് വിവിധതലത്തിൽ നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള സാങ്കേതികസമിതികളുടെ പൊതുചുമതല. ഇതിനായി ഗ്രാമപ്പുണ്ടായത്/മുനിസിപ്പൽ കോർപ്പറേഷൻ, ബ്ലോക്ക്‌പഞ്ചായത്ത്, ജില്ലാതലത്തിലുള്ള സാങ്കേതിക സമിതികൾ രൂപീകരിക്കേണ്ടതാണ്. ഈ സാങ്കേതികസമിതികൾ അതുതു തദ്ദേശരണസ്ഥാപന തലത്തിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്ന മിഷനുകളുടെ ഹരിതക്കേരളം കർമ്മസമിതിയിലെ മല്ല്-ജലസംരക്ഷണ പ്രവർത്തനങ്ങൾക്കുള്ള ഉപസമിതിയാണ് പ്രവർത്തിക്കുക.

5.1 ഗ്രാമപ്പുണ്ടായത്തല സാങ്കേതികസമിതി (GPLTC):

1. വൈസ്‌ചെയർമാൻ പൂനിങ്കുമ്പിറ്റി
2. സി. ഡി. എസ്. അധ്യക്ഷ
3. അസി.സെക്രട്ടറി ഗ്രാമപ്പുണ്ടായത്തല

4. കൃഷിഭാഗീസർ, ശാമപ്പഖ്യായത്ത്
5. വില്ലജ്ഞൈക്കൂൾഷൻ ഓഫീസർ
6. അസി. എഞ്ചിനീയർ, ശാമപ്പഖ്യായത്ത്
7. അസി. എഞ്ചിനീയർ/ ഓവർസിയർ, തൊഴിലുറപ്പ്
8. നീർത്തട വികസന പരിപാടികളിൽ പരിചയമുള്ള സന്നദ്ധ സംഘടനയിൽ നിന്നുള്ള ഒരംഗം
9. ജലസംരക്ഷണ മേഖലയിൽ വിദഗ്ധമുള്ള മുന്ന് പ്രമുഖൻ (എൻജിനീയർ/ശാസ്ത്ര അഞ്ച്)
10. ജലസേചന വകുപ്പിൽനിന്ന് നിയോഗിച്ചിട്ടുള്ള അസി. എഞ്ചിനീയർ (കൺവീനർ).

ചുമതലകൾ

1. ശാമപ്പഖ്യായത്തിലെ വിവിധവാർഡ്യുകളിൽ നിലവിലുള്ള കിണർ, കുളങ്ങൾ, ചിറകൾ, തോടുകൾ മറ്റ് ജലാശയങ്ങൾ ഇവയുടെ സ്ഥിതിവിവരക്കണക്ക് തയാറാക്കുക. അതിൽ പുനരുജ്ജീവിപ്പിക്കേണ്ട/വ്യതിയാക്കേണ്ട കുളങ്ങളുടെയും ചിറകളുടെയും തോടുകളുടെയും പൊതുകിണറുകളുടെയും സ്ഥിതിവിവരക്കണക്കുകൾ തയാറാക്കുക.
2. ജലക്ഷാമം പരിഗണിച്ച് പുതുതായി നീർമിക്കേണ്ട കുളങ്ങൾ, കിണറുകൾ എന്നിവ യ്ക്കായി നീർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള സ്ഥാനം പരിശോധിച്ച് സാധ്യതകൾ വിലയിരുത്തി രേഖപ്പെടുത്തുക.
3. വിവിധ ജലസേചനയ്ക്കുളിലെ വെള്ളത്തിന്റെ അളവ്/ജലനിരപ്പ് വിവിധ കാലങ്ങളിൽ അന്വദ്യോഗികമായി ശേഖരിച്ച് രേഖപ്പെടുത്തി സുക്ഷിക്കുക.
4. അനുയോജ്യമായ ഇടങ്ങളിൽ മഴക്കുശികൾ നീർമിച്ച് മഴവെള്ളുസംഭരണം, ഭൂജല സംപോഷണം എന്നിവ ഉറപ്പാക്കുക. നീർത്തടക്കിസ്ഥാനത്തിൽ കണക്കുകൾ ശേഖരിച്ച് പരിപാലനം ഉറപ്പാക്കുക.
5. അതാര് പ്രദേശങ്ങളിൽ പെയർത്ത് കിട്ടുന്ന മഴയുടെ കണക്ക് ശേഖരിക്കുക
6. ശാമപ്പഖ്യായത്ത് പ്രദേശത്തിന്റെ നീർത്തട ഭൂപടം നിശ്ചിത ഏജൻസിയിൽനിന്നും ശേഖരിച്ച് പുനരുജ്ജീവിപ്പിക്കുന്നതിനോ, നീർമിക്കുന്നതിനോ നീർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ള നിർമ്മികളുടെ സ്ഥാനം നീർത്തട ഭൂപടത്തിൽ അടയാളപ്പെടുത്തുക
7. കുന്നിൻ മുകളിൽ നിന്ന് താഴ്വരയിലേക്ക് "Ridge to Valley" സമീപനം പരിഗണിച്ചും ശാമസഭയുടെയും, പഖ്യായത്ത് സമിതിയുടെയും അഭിപ്രായം പരിഗണിച്ചും പുനരുജ്ജീവിപ്പിക്കേണ്ടതും പുതുതായി നീർമിക്കേണ്ട കുളങ്ങൾ, ചിറകൾ, തോടുകൾ, കനാലുകൾ, പൊതുകിണറുകൾ എന്നിവയുടെ മുൻഗണന നിശ്ചയിക്കേണ്ടതുമാണ്.
8. മുൻഗണനാക്രമത്തിൽ തീരുമാനിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള കുളങ്ങൾ, ചിറകൾ, തോടുകൾ, കനാലുകൾ, പൊതുകിണറുകൾ ഇവയുടെ പുനരുജ്ജീവനത്തിനോ, നിർമ്മാണത്തിനോ വേണ്ട ഏകദേശ പ്രവർത്തനങ്ങൾ നീർദ്ദേശിക്കുക.
9. ജലസംരക്ഷണത്തിന് അനുയോജ്യമായ മറ്റ് പദ്ധതികൾ നീർദ്ദേശിക്കുക.
10. തൊഴിലുറപ്പ് പദ്ധതി, മറ്റു കേന്ദ്രാവിഷ്കൃത പദ്ധതികൾ, ബാഹ്യഎജൻസികൾ പണംമുടക്കുന്ന പദ്ധതികൾ (നബാർഡ്യസ്കീംപോലെ), ജലവിഭവം, മണ്ണ്‌സംരക്ഷണം തുടങ്ങിയ വകുപ്പുകളുടെ പദ്ധതികൾ, ജനകീയാസുഖത്തണ പദ്ധതി ഇവയുടെ മാന

- ബന്ധങ്ങളും സാമ്പത്തികലഭ്യതയും പരിഗണിച്ച് ഓരോ പ്രവൃത്തിയും എത്ര ഏജൻസി നിർവ്വഹിക്കുന്നതാണ് ഉത്തമം എന്ന് തീരുമാനിക്കുക.
11. ശ്രാമപ്പഖ്യായത്തിന്റെ അംഗീകാരത്തോടെ ഓരോ പ്രവൃത്തിയും നിർവ്വഹിക്കാൻ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്ന പ്ലൈട്ടുള്ള ഏജൻസിക്ക് പ്രവൃത്തി കൈമാറുക.
  12. നിശ്ചിത ഏജൻസികൾ അവരവരുടെ മാനദണ്ഡങ്ങൾ പ്രകാരം നടത്തുന്ന പദ്ധതി നിർവ്വഹണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ നിരീക്ഷിച്ച് പുരോഗതിയും പോരായ്മയും പഠായത്തോട് സമിതികൾ റിപ്പോർട്ട് ചെയ്യുക.
  13. പോരായ്മകൾ പരിഹരിക്കുന്നതിന് കൂട്ടായ സാങ്കേതിക അഭിപ്രായരൂപീകരണം നടത്തി നിർവ്വഹണം വേഗത്തിൽ പൂർത്തിയാക്കുന്നതിന് സഹായിക്കുക.
  14. പദ്ധതി രൂപീകരണം നിർവ്വഹണഘട്ടത്തിൽ ഏതൊക്കെ പ്രവൃത്തികളിൽ ജനങ്ങളുടെ സന്നദ്ധ പ്രവർത്തനം ആവശ്യമാണെന്നും പ്രയോജനപ്രാഥമാണെന്നും പഠായത്തോട് അംഗങ്ങളെല്ലായും സമൂഹത്തെയും ബോധ്യപ്ലൈട്ടുടുക്കുക, സംഘടിപ്പിക്കുന്നതിനു പ്രേരിപ്പിക്കുക.
  15. ശ്രാമപ്പഖ്യായത്ത് പ്രദേശത്ത് വരുന്ന ഓരോനീറ്റടത്തിലും 'Transect walk' നടത്തി നീർത്തടത്തിന്റെ അതിർത്തി നിർണ്ണയിച്ച് ആ നീർത്തടത്തിലെ മൺ-ജല പ്രത്യേകതകളും ഭൂവിനിയോഗവും പരിഗണിച്ച് ആ പ്രാഥമിക അവലോകന റിപ്പോർട്ട് തയാറാക്കുക.
  16. നീർത്തടത്തിനകത്തെ വിവിധ വിഭവങ്ങളുടെ അവസ്ഥ, പ്രശ്നങ്ങൾ, പരിഹാരമാർഗ്ഗങ്ങൾ, സാധ്യതകൾ എന്നിവ പരിഗണിച്ചുകൊണ്ടും അനുയോജ്യമായ കർമ്മപരിപാടികൾ നിർദ്ദേശിച്ചുകൊണ്ടുള്ള ശ്രാമപ്പഖ്യായത്തിൽ ഉൾപ്പെടുത്തുന്ന നീർത്തടങ്ങളുടെ വികസന റിപ്പോർട്ട് തയാറാക്കുക.
  17. നീർത്തട വികസനറിപ്പോർട്ട് ശ്രാമസഭയിലും പഠായത്തോട് സമിതിയിലും മറ്റു നിർദ്ദിഷ്ട വെൽകളിലും അവത്തിപ്പിച്ച് നിർദ്ദേശം സ്വീകരിച്ച് അന്തിമമാക്കുക.
  18. ബ്ലോക്ക്‌തല നീർത്തട മാസ്റ്റർപ്പാൻ തയാറാക്കുന്നതിനു ബ്ലോക്ക്‌തല സാങ്കേതിക സമിതികൾ വേണ്ട സഹായം നൽകുക.
  19. അംഗീകരിച്ച മാസ്റ്റർപ്പാൻ പ്രകാരം നീർത്തടത്തിൽ നടത്തേണ്ട പ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് വിശദമായ പദ്ധതിരേഖ തയാറാക്കി നിർവ്വഹണം നടത്തുകയോ, നിർവ്വഹണത്തിന് സഹായിക്കുകയോ ചെയ്യുക.
  20. ജലമലിനീകരണം, അനധികൃത മണൽവാരൽ, കയ്യേറ്റം എന്നിവ റിപ്പോർട്ട് ചെയ്യുക. നടപടി അവലോകനം നടത്തുക.
  21. ഭൂപ്രകൃതിക്കും ജലവല്ലഭ്യതയ്ക്കും അനുയോജ്യമായ തന്ത്ര വ്യുക്തങ്ങളും സസ്യങ്ങളും വച്ച് പിടിപ്പിച്ച് പരിപാലിച്ച് കണക്കുകൾ ശേഖരിച്ച് സുക്ഷിക്കുക.

5.2 മുനിസിപ്പാലിറ്റി/കോർപ്പറേഷൻതലസാങ്കേതികസമിതി (MLTC):

1. വൈസ് ചെയർപേഴ്സൻ, പ്ലാനിംഞ്ച് കമ്മിറ്റി
2. മുനിസിപ്പൽ/കോർപ്പറേഷൻ എഞ്ചിനീയർ
3. തൊഴിലുറപ്പ് പദ്ധതി നോമിനി
4. ഭൂജലവകുപ്പ് ഹൈഡ്രോജിജിസ്റ്റ്
5. കൂഷിവകുപ്പ് പ്രിൻസിപ്പൽഅഗ്രി. ഓഫീസർ/ഡായറിക്സർ

6. ജില്ലാമണ്ഡ് സംരക്ഷണ ഓഫീസർ
7. ജലസേചന വകുപ്പിലെ എക്സിക്യൂട്ടീവ് എഞ്ചിനീയർമാർ
8. നീർത്തട വികസന പരിപാടികളിൽ പരിചയമുള്ള സന്നദ്ധ സംഘടനയിൽനിന്നുള്ള ഒരംഗം
9. ജലസംരക്ഷണ മേഖലയിൽ വൈദഗ്ധ്യമുള്ള മുൻ പ്രമുഖർ (എൻജിനീയർ/ശാസ്ത്ര അഞ്ചൽ)
10. ചെറുകിട ജലസേചന വിഭാഗം എക്സിക്യൂട്ടീവ് എഞ്ചിനീയർ (കൺവീനർ).

ചുമതലകൾ

ഗ്രാമപുണ്യായത്തല സാങ്കേതികസമിതി നിർവ്വഹിക്കുന്ന എല്ലാ ചുമതലകളും മുനിസിപ്പാ ലിറ്റി/കോർപ്പറേഷൻ‌ലെ സാങ്കേതിക സമിതിക്കും ബാധകമാണ്.

5.3 ബ്ലോക്കുപണ്യായത്തലസാങ്കേതികസമിതി (BPLTC):

1. ബ്ലോക്കുപണ്യായത്തല പ്ലാനിങ് കമ്മിറ്റി വൈസ്‌ചെയർമാൻ
2. ജോയിന്റ് ബ്ലോക് ഡവലപ്മെന്റ് ഓഫീസർ
3. കൃഷിവകുപ്പ് അസി. ഡയറക്ടർ
4. ജില്ലാ മന്ത്രം‌സംരക്ഷണ ഓഫീസർ നിശ്ചയിക്കുന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥൻ
5. ഭൂജല വകുപ്പിലെ ഹൈഡ്രോജിയോളജിസ്റ്റ്
6. രേഖ്യം‌ഓഫീസർ, വനംവകുപ്പ്
7. അസി. എക്സിക്യൂട്ടീവ് എഞ്ചിനീയർ തദ്ദേശഭരണവിഭാഗം
8. തൊഴിലുറപ്പ് പദ്ധതിയിലെ അസി. എഞ്ചിനീയർ
9. നീർത്തട വികസനപരിപാടികളിൽ പരിചയമുള്ള സന്നദ്ധ സംഘടനയിൽ നിന്നുള്ള ഒരംഗം
10. ജലസംരക്ഷണ മേഖലയിൽ വൈദഗ്ധ്യമുള്ള മുൻ പ്രമുഖർ (എൻജിനീയർ/ശാസ്ത്ര അഞ്ചൽ)
11. ജലസേചനവകുപ്പിൽനിന്ന് ചീഫ് എഞ്ചിനീയർ-അസി. എക്സിക്യൂട്ടീവ് എഞ്ചിനീയർ നിയോജിക്കുന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥൻ.

ചുമതലകൾ

1. ഗ്രാമപുണ്യായത്തല തലത്തിലും, മുനിസിപ്പാലിറ്റി/കോർപ്പറേഷൻ തലത്തിലും രൂപീകരിക്കുന്ന സാങ്കേതിക സമിതികൾക്ക് വേണ്ടപരിശീലനവും സാങ്കേതിക സഹായവും നൽകുക
2. ഒരുഗ്രാമപുണ്യായത്തല/മുനിസിപ്പൽ പ്രദേശത്തിന് വെളിയിലേക്ക് വ്യാപിച്ചിട്ടുള്ള നീർത്തടങ്ങളുടെ കർമ്മപരിപാടി സംയോജിപ്പിക്കുക
3. ഗ്രാമപുണ്യായത്തല തലത്തിലും മുനിസിപ്പാലിറ്റി/കോർപ്പറേഷൻ തലത്തിലും തയാറാക്കുന്ന നീർത്തട കർമ്മപരിപാടികൾ സംയോജിപ്പിച്ച് ബ്ലോക്ക്‌ലെ നീർത്തട വികസന മാസ്റ്റർപ്പാൻ തയ്യാറാക്കുക.
4. ബ്ലോക്ക്‌ലെ നീർത്തട വികസന മാസ്റ്റർപ്പാനിന് ജില്ലാ ആസൂത്രണസമിതിയുടെ

- അംഗീകാരം നേടിയെടുക്കുന്നതിന് സഹായിക്കുക
5. ഒരു ശ്രാമപ്പഭ്യാത്ത്/മുനിസിപ്പൽ പ്രദേശത്തിനു വെളിയിലേക്ക് വ്യാപിച്ചിട്ടുള്ള നീർത്തടങ്ങളിൽ രൂപംനൽകുന്ന പദ്ധതികളുടെ പദ്ധതിരേഖ തയാറാക്കുന്നതിനും അതിന്റെ നിർവ്വഹണത്തിനും സഹായിക്കുക.

5.4 ജില്ലാതലസാക്ഷതികസമിതി (DLTC):

1. ജില്ലാപ്പാനിങ്ങ് ഓഫീസർ
2. എക്സിക്യൂട്ടീവ് എഞ്ചിനീയർ, ജില്ലാപഭ്യാധനയത്ത്
3. പ്രിൻസിപ്പൽ കുഷിംബാഹീസർ
4. തൊഴിലുറപ്പ് ജെ.പി.സി
5. എക്സിക്യൂട്ടീവ് എഞ്ചിനീയർമാർ, ജലസേചനം
6. ജില്ലാമണ്ണ് സംരക്ഷണ ഓഫീസർ
7. ജില്ലാമണ്ണ് പര്യവേഷണ ഓഫീസർ
8. ഭൂജലവകുപ്പ് ജില്ലാഹീസർ
9. നീർത്തട വികസന പരിപാടികളിൽ പരിചയമുള്ള സന്നദ്ധ സംഘടനയിൽ നിന്നുള്ള ഒരംഗം
10. ജലസംരക്ഷണ മേഖലയിൽ വൈദഗ്ധ്യമുള്ള മുന്ന് പ്രമുഖർ (എൻജിനീയർ/ ശാസ്ത്രജ്ഞർ)
11. ഹരിതകേരള മിഷൻ ജില്ലാ കോ-ഓർഡിനേറ്റർ
12. ചെറുകിട ജലസേചന വിഭാഗം എക്സിക്യൂട്ടീവ് എഞ്ചിനീയർ (കൺവീനർ)

ചുമതലകൾ

1. ജില്ലയിലെ എല്ലാ തദ്ദേശരാജാധികാരിക്കുന്ന സാക്ഷതിക സമിതികൾ പരിശീലനം നൽകുക.
2. നീർത്തട വികസന മാസ്റ്റർപ്പാൻ തയാറാക്കുന്നതിനും അതിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ രൂപീകരിക്കുന്ന പദ്ധതിനിർവ്വഹണത്തിനും സാക്ഷതികവും ഭരണപരവുമായ സഹായം നൽകുക.
3. പൊതുവായ സാക്ഷതിക മേൽനോട്ടവും മാർഗ്ഗനിർദ്ദേശവും നൽകുക.
4. നീർത്തട കർമ്മപരിപാടിയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ രൂപംനൽകുന്ന പദ്ധതികളിൽ അനുയോജ്യമായ സാക്ഷതികവിദ്യകളാണ് പ്രയോഗിക്കുന്നത് എന്ന് ഉറപ്പുവരുത്തുക.
5. ബോക്സ്ടലെ വികസന മാസ്റ്റർപ്പാനിന്റെ സാക്ഷതിക പരിശോധന നടത്തുക, സാക്ഷതിക ഭദ്രത ഉറപ്പുവരുത്തുക.
6. ആവശ്യമായ സന്ദർഭങ്ങളിൽ ഇടപെടൽ പ്രവർത്തനങ്ങൾ ലക്ഷ്യമിടുന്ന സ്ഥലങ്ങളുടെ നേരിട്ടുള്ള സാക്ഷതിക പരിശോധന നിർവ്വഹിക്കുക
7. ബോക്സ്ടലെ നീർത്തട മാസ്റ്റർപ്പാനുകളെ ജില്ലാപഭ്യാധനയത്ത് അടിസ്ഥാനത്തിൽ സംയോജിപ്പിച്ച് ത്രിതല തദ്ദേശരാജാ സംവിധാനത്തിൽ ചെയ്യാവുന്ന പ്രവൃത്തികളുടെ സംയോജനം, നിർവ്വഹണ ഘട്ടത്തിലെ ഏകോപനം.
8. നീർത്തട മാസ്റ്റർപ്പാനുകൾ അരുവികളുടെയും ഉപനദികളുടെയും നദീതടങ്ങളുടെയും

അടിസ്ഥാനത്തിൽ സാധ്യാജീവിച്ച് സമഗ്രന്തിസംരക്ഷണപദ്ധതി തയാറാക്കുന്നതിനു സഹായിക്കുക.

6. പരിശീലനം

ജീല്ലാതലത്തിൽനിന്നും ജലസംരക്ഷണ ഉപമീഖ്യനിൽ പങ്കെടുക്കുന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥരാർക്ക് സമഗ്രമായ ഒരു പരിശീലനപരിപാടി തിരുവനന്തപുരം ഐ.എ.ഓ.ജിയിൽ നടത്തുകയുണ്ടായി. ഇതിൽ പങ്കെടുത്ത ഉദ്യോഗസ്ഥരാർക്ക് ജീല്ലാതല പരിശീലന പരിപാടി നയിക്കുന്നതിന് മുള്ള പ്രത്യേക പരിശീലനവും നൽകുകയുണ്ടായി. ഇതിന്റെ തുടർച്ചയായി ജീല്ലാതല പരിശീലന പരിപാടികളും പൂർത്തികരിച്ചു. തുടർന്ന് താഴെപ്പറയുന്ന പരിശീലന പരിപാടി നടപ്പിലാക്കുന്നതാണ്.

1. ജലസംരക്ഷണ ഉപമീഖ്യൻ ജീല്ലാകോ-അർഡിനേറ്റർമാർക്കുള്ള പ്രത്യേക പരിശീലനം.
2. ജീല്ലാതല സാങ്കേതിക സമിതിക്കുള്ള വ്യക്തതാശിൽപ്പശാല.
3. ബ്ലോക്ക്/മുനിസിപ്പൽ/ഗ്രാമപഞ്ചായത്ത് സാങ്കേതിക സമിതിക്കുള്ള വിവിധ പരിശീലനങ്ങൾ.
4. ജീല്ല/ബ്ലോക്ക്/മുനിസിപ്പൽ/ഗ്രാമപഞ്ചായത്ത് ആസൂത്രണ സമിതിക്കുള്ള വ്യക്തതാശിൽപ്പശാല.

മാർഗരേവൈയുടെകുട്ടി അടിസ്ഥാനത്തിലായിരിക്കും ഇത്തരം പരിശീലനങ്ങൾ നടത്തുക. നീർത്തട മാപ്പുകൾ ഉപയോഗിക്കുന്നതിനും നീർത്തട അവലോകനരേഖയാഡാക്കുന്നതിനും നീർത്തട കർമ്പരിപാടികൾ കണ്ണെടുത്തുന്നതിനും നീർത്തട വികസന രേഖയാഡാക്കുന്നതിനും നീർത്തട കർമ്പരിപാടികൾ കണ്ണെടുത്തുന്നതിനും നീർത്തട വികസനവും സംബന്ധിച്ചും പരമ്പരാഗത-ആധുനിക-അനുയോജ്യ സാങ്കേതികവിദ്യകളുടെ പ്രയോഗം സംബന്ധിച്ചും വിവിധ നിർമ്മിതികളുമായി ബന്ധപ്പെട്ടും ചെറു നീർത്തട വികസന രേഖകൾ സംയോജിപ്പിച്ച് ബ്ലോക്ക്‌തലത്തിലും നദീതട അടിസ്ഥാനത്തിലും മാസ്റ്റർ പ്ലാൻ തയാറാക്കുന്നതിനും വേണ്ട പരിശീലനങ്ങൾ ലഭ്യമാക്കുന്നതാണ്. നീർത്തട വികസന പരിപാലനപരിശീലന കേന്ദ്രം (IWDMK), കീല, ഐ.എ.ഓ.ജി. എന്നിസ്ഥാപനങ്ങളുമായി ബന്ധപ്പെട്ടും മറ്റു വിദഗ്ദ്ധ പരിശീലന സഹകര്യങ്ങളും വിദഗ്ദ്ധരുടെ സേവനങ്ങൾ പ്രയോജനപ്പെടുത്തിയും ആയിരിക്കും പരിശീലനങ്ങൾ സംഘടിപ്പിക്കുക.

7. പ്രവർത്തനപരിപാടി

വണ്ണിക-3-ൽ വിവരിച്ചിട്ടുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങൾ സംഘടിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള മുന്നോറുക്കങ്ങളും നിർദ്ദേശങ്ങളും താഴെ വിവരിക്കുന്നു.

7.1 നീർത്തടമാപ്പുകൾല്ലെന്ന കരെ

നീർത്തടമാപ്പുകൾ ഏല്ലാ ഗ്രാമപഞ്ചായത്തുകളിലും ലഭ്യമാക്കേണ്ടതുണ്ട്. ഇതിനായി ലാൻഡ്യൂസ്‌ബോർഡ്, മണ്ണ്‌സംരക്ഷണവകുപ്പ് എന്നി സ്ഥാപനങ്ങളെ ചുമതലപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്. ഓരോഗ്രാമപഞ്ചായത്തുകളുടെയും ചുമതലയുള്ള കൺസിനർമ്മാർ മാപ്പുകൾ ഏറ്റുവാങ്ങി പഞ്ചായത്തുകളിൽ എത്തിക്കും. ഒരുഗ്രാമപഞ്ചായത്തിലെ/മുനിസിപ്പാലിറ്റിയിലെ നീർത്തടങ്ങളും

മായി ബന്ധപ്പെട്ട മുന്നുഭൂപടങ്ങൾ ലഭ്യമാക്കേണ്ടതാണ്.

1. ജില്ലയിലെ നദീതടഭൂപടം
2. ബോക്സ്‌പബ്ലായത്തിലെ നീർത്തടസമുച്ചയങ്ങളുടെ ഭൂപടം
3. ഗ്രാമപ്പഞ്ചായത്തിലെ നീർത്തടങ്ങളുടെ ഭൂപടം.

7.2 ഓന്നാംലാറ്റപ്രവർത്തനങ്ങളുടെ നിർവ്വഹണം

7.2.1 പ്രാദേശികജലഭ്യാസാത്യങ്ങളുടെ പുനഃസ്ഥാപനം, നിർമ്മാണം

തദ്ദേശഭരണസ്ഥാപനത്തിലെ വികസനിപ്പോർട്ട് പ്രകാരവും ഭരണസമിതിയുമായി ചർച്ച നടത്തിയും വിവിധ വാർഡുകളിലെ കുളങ്ങളുടെയും ചിറകളുടെയും തോടുകളുടെയും പൊതുകിണറ്റുകളുടെയും സ്ഥിതിവിവരക്കണക്കുകൾ തയ്യാറാക്കുക. അതിൽ പുനരുജാവിപ്പിക്കേണ്ട/വൃത്തിയാക്കേണ്ടവ കണ്ണെത്തുക. ഇതോടൊപ്പം പ്രദേശത്തെ ജലക്ഷാമം പരിഗണിച്ച് പുതുതായി നിർമ്മിക്കേണ്ട കുളങ്ങൾ, കിണറുകൾ എന്നിവയ്ക്കായി നിർദ്ദേശങ്ങളും പരിഗണിക്കണം. തദ്ദേശഭരണ സ്ഥാപനത്തിൽ നിർത്തുന്ന ഭൂപടം നിശ്ചിത ഏജൻസിയിൽനിന്നും ശേഖരിച്ച് പുനരുജാവിപ്പിക്കുന്നതിനോ, നിർമ്മിക്കുന്നതിനോ നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ള നിർമ്മിതികളുടെ സ്ഥാനം നിർത്തുന്ന ഭൂപടത്തിൽ അടയാളപ്പെടുത്തണം. കുന്നിൻ മുകളിൽ നിന്നു താഴ്വരയിലേക്ക് 'Ridge to Valley' എന്ന സമീപനം പരിഗണിച്ചും ഗ്രാമസഭയുടെയും പബ്ലിക്കേണ്ട സമിതിയുടെയും അഭിപ്രായം പരിഗണിച്ചും പുനരുജാവിപ്പിക്കേണ്ടതും പുതുതായി നിർമ്മിക്കേണ്ട കുളങ്ങൾ, ചിറകൾ, തോടുകൾ, കനാലുകൾ, പൊതുകിണറുകൾ തുടരുന്ന മുൻഗണന നിശ്ചയിച്ചുകൊണ്ടുള്ള പട്ടികയാക്കേണ്ടതാണ്. ഈ പട്ടികയിൽനിന്നും പുതുതായി നിർമ്മിക്കാനുദ്ദേശിക്കുന്ന കുളങ്ങളുടെയും, കിണറുകളുടെയും സ്ഥാനം ഹൈഡ്രോജിയോളജിസ്റ്റിന്റെയും (Hydrogeologist) ആവശ്യമെങ്കിൽ ജിയോഫിസിസ്റ്റിന്റെയും (Geophysicist) പരിശോധനയ്ക്ക് വിധേയമാക്കി ജലപല്ലേരയുണ്ടാകും എന്ന ഉറപ്പുവരുത്തേണ്ടതാണ്. ഇപ്രകാരം തീരുമാനിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള കുളങ്ങൾ, ചിറകൾ, തോടുകൾ, കനാലുകൾ, പൊതു കിണറുകൾ തുടരുന്ന പുനരുജാവിവന്നതിനോ, നിർമ്മാണത്തിനോവേം ഏകദേശ പ്രവർത്തനങ്ങൾ എന്നൊക്കെയാണെന്ന് പരിശോധിച്ച് പട്ടികയിൽ രേഖപ്പെടുത്തണം. ഇങ്ങനെ തയാറാക്കിയ പട്ടികയിൽനിന്നും മുൻഗണനാ ക്രമത്തിൽ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്ന ഓരോ പ്രവൃത്തിയും തൊഴിലുറപ്പ് പദ്ധതി, മറ്റു കേന്ദ്രാവിഷക്കൂത്രപദ്ധതികൾ, ബാഹ്യപ്രൈജൻസികൾ പണംമുടക്കുന്ന പദ്ധതികൾ (നബാർഡ് സ്കീം പോലെ), ജലവിഭാഗം, മൺസംരക്ഷണം തുടങ്ങിയ വകുപ്പുകളുടെ പദ്ധതികൾ, ജനകീയാസ്വത്തെന്പദ്ധതി തുടരുന്ന മാനദണ്ഡങ്ങളും, സാമ്പത്തിക ലഭ്യതയും പരിഗണിച്ച് എത്ര ഏജൻസി നിർവ്വഹിക്കുന്നതാണ് ഉത്തമം എന്ന തീരുമാനിക്കേണ്ടതാണ്. തുടർന്ന് ഗ്രാമപ്പഞ്ചായത്തിൽ അംഗീകാരത്തോടെ ഓരോ പ്രവൃത്തിയും നിർവ്വഹിക്കാൻ തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഏജൻസികൾ പ്രവൃത്തികൾ കൈമാറുകയും അവരവരുടെ മാനദണ്ഡങ്ങൾ പ്രകാരം പദ്ധതി നിർവ്വഹണപ്രവർത്തനങ്ങൾ പൂർത്തീകരിച്ച് നിർമ്മിതികൾ തദ്ദേശഭരണസ്ഥാപനത്തിന് കൈമാറേണ്ടതുമാണ്.

ഇപ്രകാരം നടക്കുന്ന നിർവ്വഹണ പ്രവൃത്തികളിൽ ഏതൊക്കെ ഘട്ടങ്ങളിൽ ജനങ്ങളുടെ സന്നദ്ധപ്രവർത്തനം ആവശ്യമാണെന്നും പ്രയോജനപ്രദമാണെന്നും പബ്ലിക്കുന്നതിനുള്ള അംഗങ്ങളെല്ലായും സമൂഹത്തെയും ബോധ്യപ്പെടുത്തി അവ സംഘടിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള

പേരണ ചെലുത്തുന്നത് അഭിലഷണിയമായിരിക്കും. തദ്ദേശരണസ്ഥാപനങ്ങളുടെയും നിയമസഭാസാമാജികരുടെയും നേതൃത്വത്തിൽ നടന്നുവരുന്ന ജലസംരക്ഷണ കാമ്പയി നുകൾ ഉണ്ടക്കിൽ ഈ പ്രവർത്തനങ്ങൾ അവയുടെ ഭാഗമായി ചെയ്യേണ്ടതാണ്. കൂളങ്ങൾ പുനരുപാജീവിപ്പിക്കുമ്പോൾ കൂളങ്ങളുടെ ആഴം പുർവ്വസ്ഥിതിയിൽ ആക്കുന്നതിനുതകുന്ന രീതിയിൽമാത്രം അടിഞ്ഞുകൂടിയ മൺ മാറ്റുന്നതാകും ഉചിതം. ആഴം വർധിപ്പിക്കേണ്ടത് കുളങ്ങൾ അത് ഹൈഡ്രോജിയോളജിസ്റ്റിന്റെയോ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭാവത്തിൽ സിവിൽ എഞ്ചിനീയറുടെയോ ശുപാർശയ്ക്ക് വിധേയമായിമാത്രം നിർവ്വഹിക്കേപ്പുടെണ്ടതാണ്. കൂളങ്ങളുടെ പാർശ്വഭിത്തി സംരക്ഷണം ഭൂ-വസ്ത്രങ്ങൾ ഉപയോഗപ്പെടുത്തിയും ‘അദ്ദേഹ സ്റ്റോഞ്ജിക്കൽ’ രീതികൾ (ചെടികളും, പുല്ലുകളും മറ്റും ഉപയോഗപ്പെടുത്തിയുള്ള ജൈവസംരക്ഷണരീതി) വിധേയമായും മാത്രം നിർവ്വഹിക്കേണ്ടതാണ്. സാങ്കേതിക പ്രശ്നങ്ങൾ പരിഗണിച്ച് ഒഴിവാക്കാൻ സാധിക്കാത്ത ഭാഗത്തും സാഹചര്യത്തിലുംമാത്ര മേ കൽക്കെട്ട്/കോൺക്രീറ്റ് രീതി അവലംബിക്കാൻ പാടുള്ളൂ. കൂളങ്ങളുടെ ആവാഹ പ്രദേശത്ത് (Catchment area) മരങ്ങൾ നട്ടുവളർത്തി കൂളത്തിലേക്കുള്ള മണ്ണാലിപ്പ് തന്യു നാതിനും ജലപരിപോഷണം വർധിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള പ്രവർത്തനവും നടത്തേണ്ടതാണ്. നിർമ്മിച്ച്/പുനരുപാജീവിപ്പിച്ച് കൂളങ്ങളിൽ എപ്പോഴും ജലവല്സ്യത ഉറപ്പാക്കുന്നവിധമാക്കണം കൂളങ്ങളുടെ പ്രവേശനചാലുകളും (inlet), നിർമ്മനചാലുകളും (outlet) സംരക്ഷിക്കേണ്ടത്. കൂളങ്ങളുടെ സമീപത്തുള്ള കിണറുകൾ, അവയിലെ ജലനിരപ്പ് തുടങ്ങിയ വിവരങ്ങൾകൂടി പദ്ധതിരേഖയിൽ ചേർക്കേണ്ടതാണ്. നിർമ്മാണത്തിന് ശേഷമുള്ള നീരീക്ഷണത്തിന് ഈ സഹായകമാകും. ഈ നിർമ്മിതികളുടെ പണിപൂർത്തിയാകുമ്പോൾ അവ ഏതുകാരുളങ്ങൾക്ക് വിനിയോഗിക്കുന്നതിനാണ് (കുടിവെള്ളം, ജലസേചനം, മത്സ്യംവളർത്തൽ, വിനോദം തുടങ്ങി) എന്നും പദ്ധതിരേഖയിൽ ചേർക്കേണ്ടതാണ്. കൂളങ്ങളുടെ പുനരുപാജീവനം നടത്തുമ്പോൾ ഇൻഗേജൻ ഭരണവിഭാഗം ചീഫ് എൻജീനീയറുടെ 08.08.2013ലെ34173/2013/എഫ് നമ്പർസർക്കുലറ്റും, പരിസ്ഥിതി വകുപ്പിന്റെ 12.12.2014ലെ GO(P)14/2014/Envt. നമ്പർ സർക്കാർ ഉത്തരവും പാലിക്കേണ്ടതാണ്.

7.2.2 പ്രാദേശികനിർമ്മിതികളുടെപരിപാലനം

പുതിയതോ, പുനരുപാജീവിപ്പിക്കപ്പെട്ടതോ ആയ ജലനിർമ്മിതികൾ കൈമാറ്റുമ്പോൾ നിർവ്വഹണ ഏജൻസിയോ, GPLTC/MLTC യോ ഈ നിർമ്മിതിയുടെ തുടർപരിപാലന വുമായി ബന്ധപ്പെട്ട മാർഗനിർദ്ദേശങ്ങളും, പരിപാലനത്തിനായി വേണ്ടിവരുന്ന ഏകദേശ വാർഷികചുലവും നിർദ്ദേശിക്കേണ്ടതാണ്. പ്രാദേശിക ജലനിർമ്മിതികൾ അതാതു പ്രദേശത്തെ ഉപയോകതാകളുടെ/ഗ്രാമസ്ഥയുടെ താൽപര്യപ്രകാരം എപ്പോരും ഉപയോഗപ്പെടുത്തും എന്ന തദ്ദേശരണസമിതി തീരുമാനിക്കണം. ഓരോ ജലനിർമ്മിതിയും കുടിവെള്ളം ലഭ്യമാക്കുന്നതിനോ, ജലസേചനഞ്ചുവശ്യങ്ങൾക്കോ, മത്സ്യകൃഷിക്കോ, നീന്തൽകുളമായോ, ബോട്ടിങ്ങ് തുടങ്ങിയ വിനോദ സ്ഥലക്കുളങ്ങൾക്കോ ആകും പ്രധാനമായും ഉപയോഗിക്കുക എന്ന തീരുമാനിച്ചാൽ അതനുസരിച്ചുള്ള പ്രാദേശിക പരിപാലനരീതിയും സംവിധാനവും തദ്ദേശരണസ്ഥാപനം നിർദ്ദേശിക്കണം. ഇതിനു വേണ്ടിവരുന്ന പരിപാലനചെലവ് അതിന്റെ ഉപയോഗത്തിന് അനുസരിച്ച് ക്രമപ്പെടുത്താവുന്നതാണ്. ഉദാഹരണമായി, കുടിവെള്ളത്തിനായി ഉപയോഗപ്പെടുത്തുന്ന കൂളമാണൊക്കിൽ വെള്ളം വിതരണം

ചെയ്യുന്നതിനുള്ള സംവിധാനം ഒരുക്കിയിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ യുസർഹൈവാങ്ങി പരിപാലനത്തിന് ചെലവ് കണ്ണെത്താം. അപ്രകാരമുള്ള സംവിധാനം ഒരുക്കിയിട്ടില്ലെങ്കിൽ ആ നിർമ്മിതിയുടെ വാർഷിക പരിപാലനചെലവിന്റെ 50% തദ്ദേശരേണസ്ഥാപനം ലഭ്യമാക്കുകയും തത്ത്വല്യമായ തുക പ്രാദേശിക സമൂഹത്തിൽനിന്നും കണ്ണെത്താവുന്നതുമാണ്. മത്സ്യം വളർത്തുന്നതിന് നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള കുളമാണെങ്കിൽ അത് വാർഷിക ലേഡത്തിൽ നൽകി പരിപാലന ചെലവ് കണ്ണെത്താവുന്നതാണ്. തോടുകൾ, ചിറകൾ, തുടങ്ങിയ നിർമ്മിതികളുടെ കാര്യ തില്ലും ഇപ്രകാരമുള്ള പ്രാദേശിക പരിപാലനസ്ഥാപനം തദ്ദേശരേണസ്ഥാപനങ്ങൾക്ക് അനുയോജ്യമായ രീതിയിൽ നടപ്പിൽ വരുത്താവുന്നതാണ്.

7.3 നീർത്തടവികസനമാസ്റ്റർ പ്ലാൻ തയാറാക്കൽ

7.3.1 വിവരശേഖരണവുംപരിപാടികൾ ആവിഷ്കരിക്കലും

നീർത്തട ഭൂപടം ലഭ്യമായാൽ ഗ്രാമപ്പുണ്ടായത്തിൽ കർമ്മസേനയുടെയും വർക്കിങ്ങ് ഗ്രൂപ്പിന്റെയും യോഗം പണ്ണായത്ത് പ്രസിഡന്റിന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ ചേരണം. ഇതിനായി ഗ്രാമപ്പുണ്ടായത്ത് സാങ്കേതികസമിതി കൺവീനർ എല്ലാവരുമായും ബന്ധപ്പെട്ട് തീയതി നിശ്ചയിച്ചു അറിയിപ്പ് നൽകണം. ഇത്തരത്തിൽ ചേരുന്നയോഗം ചർച്ചചെയ്യേണ്ട വിഷയങ്ങൾ /എടുക്കേണ്ട തീരുമാനങ്ങൾ

1. നീർത്തട നടത്തത്തിനുള്ള (Transect walk) തീയതി നിശ്ചയിക്കുക
2. നേരത്തെ തഴാറാക്കിയിട്ടുള്ള വികസന രേഖകൾ പരിശോധിക്കുക
3. വികസന രേഖതയാറാക്കിയവരുടെ സേവനം ലഭ്യമാക്കാൻ ശ്രമിക്കുക
4. ചെറുനീർത്തടങ്ങളിൽ ഉൾപ്പെടുന്ന വാർധകൾ ഏതെന്നു പരിശോധിക്കുക
5. Transect walk നുള്ള ടോം നിശ്ചയിക്കുക
6. വാർധുപ്രതിനിധികൾക്കുള്ള ചോദ്യാവലി(അനുബന്ധം-1) നൽകി വിവരം ശേഖരിക്കുക
7. നീർത്തട വിവരശേഖരണത്തിനുള്ള ഫോറോ (അനുബന്ധം-2) ടീമിന് ലഭ്യമാക്കുക

7.3.2 നീർത്തടനടത്തം (Transect walk)

നീർത്തടത്തിന്റെ കുത്തുമായ അതിർ, ഭൂപ്രകൃതി, പ്രധാന മണ്ഡലങ്ങൾ, ജലവിഭവങ്ങൾ, വിളകൾ, പരിസ്ഥിതി പ്രശ്നങ്ങൾ എന്നിവയെക്കുറിച്ചുള്ള സാമാന്യ വിവരങ്ങൾ ലഭിക്കുന്നതിനാണ് Transect walk നടത്തുന്നത്. നീർത്തടത്തിലെ മുഖ്യനിർച്ചാലിന്റെ വിലങ്ങനെയുള്ള (across) മുണ്ണോ, നാലോ transect walk നടത്തുക എന്നതായിരിക്കണം പൊതുരീതി. വളരെ വലുതും വ്യത്യസ്തമായ സവിശേഷതകൾ ഉള്ളതുമായ നീർത്തടം ആണെങ്കിൽ കുടുതൽ transect- കൾ വേണ്ടിവരും. ലഭ്യമാക്കിയിട്ടുള്ള നീർത്തട ഭൂപടത്തിൽ നീർത്തടത്തിന്റെ ധമാർമ്മ അതിർ (water divide or ridge) കണ്ണെത്താം അടയാളപ്പെടുത്തി നീർത്തട നടത്തം ആരംഭിക്കാം. പക്ഷെക്കുന്ന ഓരോ ടോം അംഗവും ഏതൊക്കെ കാര്യങ്ങളാണ് നിരീ ക്ഷീക്ഷണങ്ങൾ എന്ന് മുൻകൂട്ടി തീരുമാനിച്ചാൽ, ആ വിഷയം സംബന്ധിച്ച് വിശദമായി പരിശോധിച്ച് ഭൂപടത്തിന്റെ പകർപ്പിൽ അടയാളപ്പെടുത്തുന്നതിനും ബന്ധപ്പെട്ട നിരീക്ഷണ വിവരങ്ങൾ വിശദമായി രേഖപ്പെടുത്തുന്നതിനും സാധിക്കും. ഈതോടൊപ്പം നീരെഴുക്ക്, ഭൂഗർഭജല പ്ര

തേരുക്കതകൾ, ജലവിഭവലഭ്യത, ഭൂ-ജലപരിസ്ഥിതി തുടങ്ങിയ കാര്യങ്ങൾ സംബന്ധിച്ചുള്ള വിതീയവിവരങ്ങളും ശേഖരിക്കേണ്ടതാണ്. ഇതിനുള്ള ഫോറം അനുബന്ധം-2 ആയി നൽകിയിട്ടുണ്ട്. ഇത്തരത്തിൽ ശേഖരിക്കുന്ന വിവരങ്ങളും ടീംഅംഗങ്ങൾക്ക് അറിയാവുന്ന വിവരങ്ങളും ഉൾപ്പെടുത്തി നീർത്തടത്തരിൽ ഭൂപ്രകൃതി, ഭൂവിനിയോഗം, ജലലഭ്യത, പരിസ്ഥിതി പ്രശ്നങ്ങൾ ഇവയുടെ ഭൂപടങ്ങളും വിശദീകരണകുറിപ്പും തയാറാക്കണം.

7.3.3 നീർത്തടകർമ്മപരിപാടി

നീർത്തട നടത്തൽത്തിന്റെ ഭാഗമായി തയാറാക്കുന്ന ഭൂപടങ്ങളുടെയും ശേഖരിക്കപ്പെടുന്ന വിവരങ്ങളുടെയും, വിശദീകരണ കുറിപ്പിന്റെയും സാങ്കേതിക ടീമിന്റെ നിഗമനങ്ങളുടെയും അടിസ്ഥാനത്തിൽ നീർത്തടത്തിലെ മൺ-ജലസംരക്ഷണവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ഇടപെടൽ പ്രവർത്തനങ്ങൾ എന്തെല്ലാമെന്ന് കണ്ണെത്തി നീർത്തട വികസനരേഖ തയാറാക്കേണ്ടതാണ്.

വികസനരേഖയിൽ ഉൾപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള ഇടപെടൽ പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ സാങ്കേതിക വിശദാംശങ്ങൾ നീർജ്ഞയിക്കൽ, ഏകദേശ ചെലവ് കണക്കാക്കൽ, പ്രശ്നരൂക്ഷതയ്ക്കും, പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ സ്ഥാവത്തിനും അനുസരിച്ച് മുൻഗണനാക്രമവും സമയക്രമവും നിശ്ചയിക്കൽ, ഏതു പദ്ധതിയിൽപ്പെടുത്തി, ഏതു ഏജൻസി ഉത്തരവാദിത്വം എടുത്താണ് പദ്ധതി നീർവഹികാനാവുക, വിവിധ വകുപ്പുകൾ എക്കൊപന്തേരാട ചെയ്യേണ്ട താണ്ടാം അതോ ഒരു വകുപ്പ് സ്വത്തനമായി ചെയ്യേണ്ട പ്രവർത്തനമാണോ എന്നുള്ള ശുപാർശ ഇവയെല്ലാം പരിഗണിച്ചുകൊണ്ടുള്ള നീർത്തട കർമ്മപരിപാടിക്ക് രൂപംനൽകണം. ഇപ്പോൾ കർമ്മപരിപാടികൾ തയാറാക്കുന്നോൾ അധിക സാങ്കേതിക സഹായം ആവശ്യമായി വന്നാൽ BPLTC ലഭ്യമാക്കുന്നതാണ്. ഇപ്പോരം ഗ്രാമപ്പുണ്ടായത്തിലെ/ നഗര സഭയിലെ ഓരോ നീർത്തടത്തിനും വേണ്ടി സരൂപിക്കുന്ന കർമ്മപരിപാടി GPLTC/MLTC കൺവീനർ അതാര്ത്ത ഭരണസമിതിയുടെ നീർദ്ദേശംകൂടി പരിഗണിച്ച് മാറ്റംവരുത്തേണ്ടതുണ്ട് എങ്കിൽ സാങ്കേതിക കാര്യങ്ങൾ പരിഗണിച്ച് മാറ്റംവരുത്തി BPLTC കൺവീനർക്ക് ലഭ്യമാക്കേണ്ടതാണ്. ഇത് മുൻകൂട്ടി നിശ്ചയിച്ചിട്ടുള്ള സമയപ്രകാരം കൂത്യമായി നടക്കുന്നു എന്ന് മിഷൻ ജില്ലാകോ-ഓഫീസേറ്റർമാർ ഉറപ്പാക്കണം.

7.3.4 ബ്ലോക്ക്‌ലൈ നീർത്തടവികസനമാസ്റ്റർപ്പാൻ

GPLTC/MLTC കൺവീനർമാർക്ക് നിന്നും ലഭിക്കുന്ന നീർത്തട കർമ്മപരിപാടികൾ BPLTC കൺവീനർ സ്വീകരിക്കേണ്ടതാണ്. ബ്ലോക്ക്‌പണ്ഡായത്ത് കർമ്മസേനയുടെയും BPLTC യുടെയും യോഗം വിളിച്ചു നീർത്തടപ്പാനുകൾ പരിശോധിക്കേണ്ടതുണ്ട്. ഇത്തരം യോഗങ്ങളിൽ ബ്ലോക്ക്‌പണ്ഡായത്ത് പ്രസിദ്ധീകരിക്കുന്ന സാന്നിധ്യം ഉറപ്പാക്കേണ്ട താണ്. ഗ്രാമപ്പുണ്ടായത്ത്/മുനിസിപ്പാലിറ്റികളിൽ കണ്ണെത്തിയ നീർത്തടങ്ങൾ ചിലത് പൂർണ്ണമായും ഒരുപമ്പൊയത്തിൽ/മുനിസിപ്പാലിറ്റിയിൽ വരുന്നതാക്കണമെന്നില്ല. അത്തരം സാഹചര്യങ്ങളിൽ 'Ridge to Valley'എന്ന ശാസ്ത്രീയ രീതിയിൽ നീർത്തടത്തിന്റെ മുൻഗണനാപ്രവർത്തനങ്ങൾ നീർജ്ഞയിക്കുന്നതിന് ഒന്നിലധികം തദ്ദേശസ്ഥാപനങ്ങളിലെ നീർത്തട കർമ്മപരിപാടികളെ ആശയിക്കേണ്ടിവരും. വിവിധ നീർത്തടങ്ങൾ ഉൾക്കൊള്ളുന്ന ഒരു വിശാലമായ പ്രദേശത്തെ ജലപരിസ്ഥിതി മൊത്തത്തിൽ പരിഗണിക്കുന്നതിനും പ്രശ്നങ്ങൾ

ഈം സാധ്യതകളും പരിഗണിച്ച് കർമ്മപരിപാടികളുടെ സാങ്കേതിക മേര ഉറപ്പിക്കുന്നതി നും വിവിധ നീർത്തടങ്ങൾ സംയോജിപ്പിച്ച് പരിശോധിക്കേണ്ടിവരും. ഇവയെല്ലാം പരിഗണിച്ചാണ് ഒരു ബ്ലോക്ക്‌പബ്ലായത്ത് പ്രദേശത്തെ എല്ലാ നീർത്തടകൾമാർപ്പാടി കളും സംയോജിപ്പിച്ച് ബ്ലോക്കുതലെ നീർത്തട മാസ്റ്റർപ്പാനുകൾക്ക് രൂപം നൽകുന്നത്. ഓരോ നീർത്തടത്തിലെയും കർമ്മപരിപാടികൾ ട്രോഡൈക്രിച്ചൂളു ചാർട്ട് തയാറാക്കുന്നതും പ്രവൃത്തികളുടെ മുൻഗണനാക്രമം തയാറാക്കുന്നതിനു സഹായിക്കും. ഇതിനായി പട്ടിക-1 പ്രകാരം നൽകിയിട്ടുള്ള ചാർട്ട് ഉപയോഗപ്പെടുത്താവുന്നതാണ്.

പട്ടിക-1 നീർത്തട വികസന കർമ്മപരിപാടി ചാർട്ട്

പ്രവർത്തനത്തിലേറ്റേ പേര്	നീർത്തട തത്തിലേറ്റേ പേര്	എത്തുതദ്ദേശ സ്ഥാപന തത്തിൽ സ്ഥിതി ചെയ്യുന്നു	പ്രവൃത്തി ചെയ്യേണ്ട സർവ്വേ നമ്പർ	എക്കേൾ ചെലവ്	നടപ്പാക്കേണ്ട ഏജൻസികൾ	സമയ ക്രമം	മറ്റ് അഭിപ്രാ യങ്ങൾ
മഴക്കായ്ത്ത് മഴക്കുഴിനിർമ്മാണം							
കുളംപുനസ്ഥാ പനം, നിർമ്മാണം.							
തോട് പുനസ്ഥാ പനം, നിർമ്മാണം							
കിണറ് ശുചി കരണം, നിർമ്മാണം							
വിവിധതരം തടയ സാകൾ							
മഴക്കുഴി ഉർഖപ്പുടെ വിവിധ ജല റൈഫാൾ ജിങ്ങ് നിർമ്മിതികൾ							
വിവിധ ഭൂസംര ക്ഷണ പ്രവൃത്തികൾ							
കൊറികളുടെ ജല സംഭരണം, വിനി യോഗം.							
ജലഘുർവ്വയം ഉചിവാക്കരൽ							
ജല ബല്യജ്ഞിങ്ങ്, ആധിക്ക്							
പാഴ്ജലപുനരുപയോഗം							

ജലവിനിയോഗ ക്രമീകരണം						
ആവാഹനപ്രദേശ സംരക്ഷണം						
ജലഗുണ നിലവാരം പരിശോധിക്കു നിന്തിന്നുള്ള സംബിധാനം						
പ്രാദേശിക പ്രത്യേ കതകൾ കണക്കി ലെടുത്തുള്ള മറ്റ് പ്രവൃത്തികൾ						
തന്ത വൃക്ഷങ്ങൾ നടൽ						

ഇത്തരത്തിൽ രൂപപ്പെടുത്തുന്ന മാസ്റ്റർപ്പാനിൽ ഉൾപ്പെടുന്ന പദ്ധതികളുടെ സാങ്ക തിക മികവു ഉറപ്പാക്കേണ്ട ചുമതല ബന്ധപ്പെട്ട വകുപ്പുകളുടെ സാങ്കേതിക സമിതിയിലെ അംഗങ്ങൾക്കായിരിക്കും. അധികസാങ്കേതിക സഹായം ആവശ്യമുള്ള വിഷയങ്ങളിൽ DLTC യുമായി ബന്ധപ്പെട്ട വകുപ്പുകളുടെ ജില്ലാതല ഉദ്യോഗസ്ഥരുടെ സേവനം ജില്ലാമീഷൻ കോ-ഓർഡിനേറ്റർ സംഘടിപ്പിക്കുന്നതാണ്. ഈത്തരത്തിൽ രൂപപ്പെടുന്ന ബ്ലോക്കുതല മാസ്റ്റർപ്പാനുകൾ ബ്ലോക്കപ്പണ്ടായതൽ ഭരണസമിതിയുടെ നിർദ്ദേശങ്ങൾ സാങ്കേതിക അടിസ്ഥാനത്തിൽ പരിശീലിച്ച് മാറ്റംവരുത്തേണ്ടതുണ്ടെങ്കിൽ അപേക്ഷാരം വരുത്തി BLTC ജില്ലാപ്പാനിങ്ങ് കമ്മിറ്റിക് സമർപ്പിക്കേണ്ടതാണ്. ഈത്തിന്റെ ഉത്തരവാദിത്വം BLTC കൺവീനർ മാർ നിർവ്വഹിക്കേണ്ടതാണ്. ഈതും മുൻകൂട്ടി നിശ്ചയിച്ചിട്ടുള്ള സമയപ്രകാരം കൂട്ടുമായി നടക്കുന്നു എന്ന് മിഷൻ ജില്ലാകോ-ഓർഡിനേറ്റർമാർ ഉറപ്പാക്കണം.

7.3.5. ബ്ലോക്കുതല നിർത്തട മാസ്റ്റർപ്പാനുകൾക്ക് അംഗീകാരം

മാസ്റ്റർപ്പാനുകൾക്ക് ജില്ലാപ്പാനിങ്ങ് കമ്മിറ്റിയുടെ അംഗീകാരം ലഭ്യമാക്കേണ്ടതുണ്ട്. മിഷൻ ജില്ലാകോ-ഓർഡിനേറ്റർമാർജും ജില്ലാസാങ്കേതിക സമിതിയുടെ കൺവീനറും ഇതിനു നേരുത്തം നൽകും. അധിക സാങ്കേതിക സഹായം ആവശ്യമുള്ള വിഷയങ്ങളിൽ അത് ലഭ്യമാക്കുന്നതിനുള്ള ഉത്തരവാദിത്വം ജില്ലാകൺവീനർമാർ നിർവ്വഹിക്കും. മാസ്റ്റർപ്പാനുകൾക്ക് അംഗീകാരം നൽകുന്നേണ്ട അതാതു വർഷത്തെ ബധ്യജർ വിഹിതം നോക്കേണ്ട തില്ല. ഈപ്രകാരം അംഗീകാരം ലഭിച്ച മാസ്റ്റർ ബ്ലോക്കുതല മാസ്റ്റർപ്പാനിൽ നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ള ചില പ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് കൂടുതൽ സാങ്കേതിക പഠനങ്ങളോ, പരിസ്ഥിതി ആഘാതപരമ (EIA) മോ നടത്തേണ്ടതുണ്ടെങ്കിൽ അതിനുള്ള സഹായം സംസ്ഥാനമീഷൻ നിർവ്വഹിക്കുന്നതാണ്. കാലക്രമത്തിൽ ബ്ലോക്കുതല മാസ്റ്റർപ്പാനുകൾ സംയോജിപ്പിച്ച് ജില്ലാതല മാസ്റ്റർപ്പാൻ തയാറാക്കുകയും തുടർന്ന് അവയെ നദീതീര അടിസ്ഥാനത്തിൽ സംയോജിപ്പിച്ച് നദീതീരപ്പാനുകൾ രൂപീകരിക്കുകയും ചെയ്യേണ്ടതുണ്ട്. അത് അടുത്തഫലത്തിൽ നിർവ്വഹിക്കുന്നതിനാണ് ഉദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഈ ഘട്ടത്തിൽ സംസ്ഥാന ജലഘോഷൻ വേണ്ട നിർദ്ദേശങ്ങൾ ലഭ്യമാക്കുന്നതാണ്.

7.3.6 പദ്ധതിരുപ്പീകരണം

ബോക്സ്തല നീർത്തടക മാസ്റ്റർപ്പാനുകൾക്ക് അംഗീകാരം ലഭിച്ചാൽ ഓരോവകുപ്പും/എജൻസിയും ചെയ്യുന്നതിനായി നിശ്ചയിച്ചിട്ടുള്ള പ്രവൃത്തികൾ അവർ എററ്റടുക്കലെം. ഇതിനായി ഓനിലിയിക്കും തദ്ദേശവൈദിക സ്ഥാപനങ്ങളിലായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന നീർത്തടങ്ങളുടെ മേൽനോട്ടം BLTCയും ഒരു പദ്ധതിയത്തിൽ ഒരു അഞ്ചിനീയർക്കുന്ന നീർത്തടത്തിന്റെ മേൽനോട്ടം GPLTC/MLTC-യും നിർവ്വഹിക്കുണ്ട്. അതോടൊപ്പം ഒരു ഗ്രാമപ്പുണ്ടായത്/സർവ്വസാഹിത്യത്തിൽ നടക്കുന്ന പ്രവൃത്തികളുടെ മുഴുവൻ കോ-അർഡിനേഷൻ ചുമതല GPLTC/MLT കായിരിക്കും. ഓരോവകുപ്പും/എജൻസിയും എററ്റടുക്കുന്ന പ്രവൃത്തികളുടെ വിശദമായ പദ്ധതിരുപ്പരേഖ അതായിട്ട് വകുപ്പുകൾ/എജൻസികൾ തയാറാക്കുണ്ട്. അതതു വകുപ്പുകളിൽ നിലവിലുള്ള നിയമങ്ങൾക്കും ചടങ്ങൾക്കും സർക്കാർ ഉത്തരവുകൾക്കും അനുസൃതമായാണ് വിശദമായ പദ്ധതിരുപ്പരേഖ തയ്യാറാക്കേണ്ടതും നിർവ്വഹണത്തിന് അംഗീകാരം വാങ്ങേണ്ടതും. പദ്ധതികൾക്ക് രൂപം നൽകുന്നോൾ അതിന്റെ ഫലത്തെപ്പറ്റി ധാരണയുണ്ടാക്കേണ്ടതാണ്. ഫലപ്രാപ്തിയിലെത്തി എന്നുറപ്പാക്കുന്നതിനുള്ള സുചകങ്ങൾ മുൻകൂട്ടിനിശ്ചയിക്കേണ്ടതും അവ പദ്ധതി രൂപരേഖയുടെ ഭാഗമാക്കേണ്ടതുമാണ്. ഒരു പദ്ധതിയുടെ നിർവ്വഹണത്തിന് ആവകുപ്പിന്റെ/എജൻസിയുടെ മാത്രം ബല്യജർഡ് വിഹിതതിന് തികയാതെ വന്നാൽ ചില പ്രവൃത്തികൾ മറ്റു വകുപ്പുകളുടെ/എജൻസികളുടെ ബല്യജർഡ് വിഹിതത്തിൽ നിന്ന് ചെയ്യാനാകുമോ എന്ന് GPLTC/MLTC പരിശോധിക്കുണ്ട്. അപ്രകാരം സാധിക്കില്ല എങ്കിൽ അതതുവകുപ്പ് തലവൻ ശ്രദ്ധയിൽപ്പെടുത്തുകയും അവർ അത് സർക്കാർ ശ്രദ്ധയിൽപ്പെടുത്തി അധിക വിഭവ സമാഹരണത്തിന് ശ്രമിക്കേണ്ടതുമാണ്.

വിവിധ വകുപ്പുകൾ ഏകോപനത്തോടെ ചെയ്യേണ്ട പ്രവർത്തനങ്ങളും വകുപ്പുകൾ സ്വതന്ത്രമായി ചെയ്യേണ്ട പദ്ധതികളും ഉണ്ടാകാം. ഓരോ വകുപ്പിന്റെയും നിയന്ത്രണത്തിൽ ഉള്ള പദ്ധതികൾക്ക് അതാതുവകുപ്പുകൾ പ്ലാനുകൾ തയാറാക്കേണ്ടതാണ്. ഇത്തരം പ്ലാനുകൾ സംയോജിപ്പിച്ച് സമഗ്രമായ പദ്ധതിയായും തയാറാക്കാവുന്നതാണ്. കൺവീന്റ്മാർ ഏകോപനത്തിനു സഹായം നൽകും. മണ്ണാലിപ്പ് തടയുന്നതിനും, മണ്ണടിച്ചിൽ (Siltation) ഷിവിബാക്കുന്നതിനും ഭാമോപതിലത്തിലും ഭഗർജ്ജത്തിലും പരമാവധി ജലസംരക്ഷണം വർധിപ്പിക്കുന്നതിനും ജലസംരക്ഷണം സാധ്യമാക്കുന്നതിനും മഹാത്മാഗാന്ധി ദേശീയതെ ചിലുറപ്പുപദ്ധതി ഉൾപ്പെടയുള്ള കേന്ദ്രാവിഷ്കൃതപദ്ധതികളുടെ ഫലപ്രദമായ സമന്വയം ഉറപ്പാക്കുന്നതിനാണ് ആദ്യ മുൻഗണന. കുടുതൽ സാങ്കേതികത ആവശ്യമുള്ള പദ്ധതികൾ ജലവിവേവകുപ്പുമായി ബന്ധപ്പെടുത്തി രൂപീകരിക്കുന്നതാണ് ഉചിതം. ഇതുമല്ലക്കിൽ ത്രിതലപദ്ധതിയായത്തുകളുടെയോ സർവ്വസാഹിത്യകളുടെയോ ഫലപ്രദമായ സമന്വയം രക്ഷണവും, വികസനവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ഹോജകൂകൾ രൂപീകരിക്കുന്നോൾ മെഹദേവാജി യോളജിസ്ട്രിന്റെയും (Hydrogeologist) ആവശ്യമെങ്കിൽ ജിയോഫിസിസിസ്റ്റിന്റെയും (Geophysicist) വിദഗ്ധ്യാഭിപ്രായം സരൂപിക്കേണ്ടതാണ്.

7.3.7 നിർവ്വഹണം

അംഗീകരിച്ച പദ്ധതികൾ അത് നടപ്പിലാക്കുന്ന വകുപ്പുകളുടെ നിർവ്വഹണ ചടങ്ങൾക്ക് വിധേയമാണ് പ്രവൃത്തികൾ നടപ്പിലാക്കേണ്ടത്. തദ്ദേശവൈദിക സ്ഥാപനത്തിൽ പുരിഞ്ഞ അനിവോടെയും മേൽനോട്ടത്തിലും ആവണം നിർവ്വഹണം നടക്കേണ്ടത്. പദ്ധതികൾ

ഈടെ നിർവഹണത്തിന് ശേഷം നിർമ്മിതികളുടെ പരിപാലനം പ്രാദേശികമായി നടക്കണം എന്നതിനാൽ ഒരോ പ്രവൃത്തിയുടെയും നിർവഹണഘട്ടത്തിൽ തദ്ദേശഭരണസ്ഥാപനങ്ങൾ ഇടു പങ്കാളിത്തം നിർണ്ണായകമാണ്. അതോടൊപ്പും പ്രാദേശിക സമൂഹം ഈ നിർമ്മിതി കൾ ഉപയോഗപ്പെടുത്തിയാൽ മാത്രമേ ഈ സംരക്ഷിക്കപ്പെടുകയും സുസ്ഥിരമായി നില നിൽക്കുകയും ചെയ്യുകയുള്ളതു എന്നതിനാൽ പ്രാദേശിക സമൂഹത്തിന്റെ പങ്കാളിത്തവും നിർണ്ണായകമാണ്. ഓരോ പദ്ധതിയുടെ നിർവഹണഘട്ടത്തിലും എവിടെയെങ്കും ജനങ്ങളുടെ സന്നദ്ധപ്രവർത്തനവും സാമ്പത്തിക സഹായവും സരൂപിക്കാനാവുമോ, അതു പരമാവധി പ്രയോജനപ്പെടുത്തുന്നതിന് തദ്ദേശഭരണസ്ഥാപനത്തിന്റെ ഭരണസ്ഥിതിയുമായി ചേർന്ന് പ്രവർത്തിക്കേണ്ടതാണ്. ഇതിനുവേണ്ട കോ-ഓർഡിനേഷൻ സാങ്കേതിക സമിതിയും വിശിഷ്ടം അതിന്റെ കണ്ണബിനും നിർവഹിക്കേണ്ടതാണ്. ഇതിനായി ബന്ധപ്പെട്ട തദ്ദേശഭരണ ജനപ്രതിധികളുടെ നേതൃത്വത്തിൽ പ്രദേശവാസികളെ ഉൾപ്പെടുത്തി കമ്മിറ്റി രൂപീകരിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുന്നതും ഉചിതമായിരിക്കും.

7.3.8 നിരീക്ഷണവും അവലോകനവും

ഓരോ പദ്ധതിയും ലക്ഷ്യമിട്ടുള്ള ഗുണപ്രഭാവങ്ങളും പദ്ധതി നിർവഹണ ഘട്ടത്തിലെ നാഴികക്കല്ലുകളും അവയുടെ സമയക്രമവും പദ്ധതി അടക്കലും നിർവഹണ സംവിധാനം സംബന്ധിച്ച വിവരങ്ങളും ചുമതല വഹിക്കുന്ന നിർവഹണ ഉദ്യോഗസ്ഥരുടേപ്രേരു-വിവരങ്ങളും പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തേണ്ടതാണ്. പ്രാദേശികതലത്തിൽ പങ്കാളിത്ത നിരീക്ഷണ സംവിധാനം രൂപീകരിക്കുന്നതും ഉചിതമായിരിക്കും. നിർവഹണഘട്ടത്തിൽ ഉണ്ടായെങ്കാവുന്ന പ്രാദേശിക പ്രശ്നങ്ങൾ പരിഹരിക്കുന്നതിനും ഇതരം സംവിധാനങ്ങൾ സഹായകമാകും. നിർവഹണഘട്ടത്തിൽ ഉണ്ടായെങ്കാവുന്ന സാങ്കേതിക പ്രശ്നങ്ങൾ ഗ്രിൽസിംഗ് (GPLTC/MLTC) കൂട്ടായി പരിഹരിക്കേണ്ടതാണ്. ഉയർന്ന തലത്തിൽ നിന്നുള്ള റൂട്ടെപടൽ ആവശ്യമുണ്ടെങ്കിൽ സാങ്കേതിക സമിതി കണ്ണബിനർ ജലവിവേകകുപ്പ് തലത്തിലോ, ഹരിതകേരളം മിഷൻ തലത്തിലോ സമീപിച്ച് നിർദ്ദേശം തേടേണ്ടതാണ്. ഓരോ പദ്ധതിയുടെയും ഉദ്യോഗലക്ഷ്യങ്ങളും, പ്രതീക്ഷിതനേടങ്ങളും സാക്ഷാത്കരിക്കുന്നുണ്ടോ എന്ന് ഓരോള്ഡത്തിലും പരിശോധിക്കുകയും പോരായ്മകൾ പരിഹരിച്ച് മുൻപോട്ടു പോകുന്ന സമീപനം നിരീക്ഷണ ഘട്ടത്തിൽ സീകരിക്കേണ്ടതുമാണ്. ഇതിനായി പദ്ധതി തുടങ്ങുന്നതിനു മുൻപുള്ള നിർണ്ണായക സ്ഥിതി വിവരങ്ങൾക്ക്, പദ്ധതിയുടെ കൃത്യമായ ഉദ്യോഗലക്ഷ്യങ്ങൾ, നേട്ടങ്ങൾ/ഫലങ്ങൾ (output), ഫലപ്രാപ്തി (outcome) എന്നിവ ഓരോനും കൃത്യമായി നിരീക്ഷണത്തിന് വിധേയമാക്കണം. നിരീക്ഷണ ഫലങ്ങൾ അവലോകനം ചെയ്തു തെറ്റുകൂട്ടങ്ങൾ അതതുസമയങ്ങളിൽ പരിഹരിക്കേണ്ടതാണ്. പദ്ധതികൾ പുർത്തിയാകുന്നമുറയ്ക്ക് സോഷ്യൽജാഡിറ്റ് നടത്തേണ്ടതാണ്. പദ്ധതി പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടപ്പിലാക്കിയതിലും ലഭിച്ച സാമൂഹികവും നേതൃത്വകുമായ നേട്ട-കോടങ്ങൾ വിശകലനം ചെയ്യുകയും നേട്ടങ്ങൾ വർധിപ്പിക്കുന്നതിനും കോടങ്ങൾ പരിഹരിക്കുന്നതിനുമുള്ള നിർദ്ദേശങ്ങൾ സരൂപിക്കുകയുമാണ് ഇതിലും നിർവഹിക്കപ്പെടുന്നത്. ഏറ്റുടെ പ്രവൃത്തികൾ ഏതെമാത്രം കാര്യക്ഷമതയോടെ നിർവഹിക്കപ്പെട്ടു എന്നും ഈ പ്രവൃത്തിയിലും ലക്ഷ്യമിട്ട പ്രയോജനം സാമൂഹത്തിന് ലഭിച്ചോ എന്നും ഈ പദ്ധതിയിലും പരിശോധിക്കപ്പെട്ടു. മിഷൻ ജില്ലാകോ-ഓർഡറ്റുമാർ ജില്ലാസാങ്കേതികസമിതി കണ്ണബിനുമായി ചർച്ച ചെയ്തു ഇതിനുവേണ്ട ക്രമീകരണം

നടത്തും. നിരീക്ഷണ അവലോകനത്തിനായി സാങ്കേതിക വിദ്യയുടെ സഹായം തേടേം ശ്രദ്ധാർഹമാണ്.

8. റണ്ടാം ഘട്ടപ്രവർത്തനം - നദീതടങ്കലക്കോപം

അനുബന്ധം-1

ഗ്രാമപുണ്യായത്ത്/മുനിസിപ്പൽ ജനപ്രതിനിധികൾക്കുള്ള ചോദ്യാവലി

1. ഗ്രാമപുണ്യായത്ത്/മുനിസിപ്പാലിറ്റി ..... വാർഡ് നം. പേര്.....
2. താങ്കളുടെ വാർഡിൽ കൂടിവെള്ള ക്ഷാമം അനുഭവപ്പെടുന്ന പ്രദേശം ഉണ്ടോ?
ഉണ്ട്/ഇല്ല
3. ഉണ്ടക്കിൽ വിശദാംശങ്ങൾ

പ്രദേശം	
കൂടിവെള്ള ക്ഷാമമുള്ള മാസങ്ങൾ	
ഉദ്ദേശം എത്ര കുടുംബങ്ങളെ ബാധിക്കുന്നു	
ഈ പ്രദേശത്ത് ഇപ്പോഴുള്ള കൂടിവെള്ള ദ്രോതസ്	
ഇപ്പോഴുള്ള കൂടിവെള്ളത്തിന് ഗുണനിലവാ രണ്ടിൽ എന്തെങ്കിലും പ്രശ്നമുണ്ടോ? ഉണ്ടക്കിൽ എന്ത്?	

4. പ്രാദേശികമായി ഇപ്പോൾ ലഭ്യമായ ഏതെങ്കിലും ദ്രോതസ് മെച്ചപ്പെടുത്തി മേൽപ്പറിഞ്ഞ പ്രശ്നം പരിഹരിക്കാൻ കഴിയുമോ? വിശദമാക്കുക.
5. മേൽ പ്രശ്നം പരിഹരിക്കാനുള്ള മറ്റു പ്രായോഗിക നിർദ്ദേശങ്ങൾ.
6. ഒരുക്കിപ്പോകുന്ന മശവെള്ളം തടങ്കുന്ന നിർത്തി സംഭരിക്കാനുതകുന്ന പുരയിടം, വയൽ, കരികൾ കരാറികൾ, വെട്ടുകൾ കൂഴികൾ, തുടങ്ങിയവ ഉണ്ടക്കിൽ എവിടെയെന്നു വ്യക്തമാക്കുക.
7. വാർഡിലെ പൊതുകിണറുകൾ സംബന്ധിച്ച വിവരങ്ങൾ.

ക്രമ നം	പൊതുകിണറുള്ള സ്ഥലം	ഉപയോഗ യോഗ്യമാണോ? അല്ലെങ്കിൽ എങ്ങനെ ഉപയോഗം ചെയ്യുന്നതും	അണ്ണക്കിൽ എങ്ങനെ ഉപയോഗം ചെയ്യുന്നതും

8. വാർഡിലെ പൊതുകുളങ്ങൾ സംബന്ധിച്ച വിവരങ്ങൾ

കൂളത്തിന് പ്രാദേശികമായി അറിയപ്പെടുന്ന പേര്	ഇപ്പോഴുള്ള ഉപയോഗം (ജലസേചനം, മത്സ്യകൃഷി, കൂടിവെള്ളം, ഗാർഹിക ഉപ യോഗം മുതലായവ	വറുന്നത്/ വറ്റാത്തത്	പ്രശ്നങ്ങൾ: മണ്ണടിഞ്ഞത്, വശ ങ്ങൾ ഇടിയുന്നു, പായൽ, കയ്യേറ്റം, മാലിന്യം, അഴുകുംവെള്ളം എലി ചീരങ്ങുന്നു, തോട്ടിലേക്കുള്ള outlet ഇല്ല, മറ്റൊന്തെങ്കിലും

മേൽപ്പറഞ്ഞ കുളങ്ങൾ കൂടുതൽ ജനോപകാരപ്രദമാക്കാൻ എന്നൊക്കെ നിർദ്ദേശങ്ങൾ ഉണ്ട്? (ഉദാഹരണം: ഒരു ശ്രൂപ്പിന് മത്സ്യക്യാപിക്ക് കരാർ നൽകുക, കുളത്തിനോട് ചേർന്ന് പാർക്ക് /ഉദ്യാനം, കുളത്തിലെ വെള്ളം ഉപയോഗിച്ച് ശുപ്പ് ഹാമിംങ്ങ് തുടങ്ങി പ്രായോഗിക നിർദ്ദേശങ്ങൾ താഴെ കാണുന്ന പട്ടികയിൽ വ്യക്തമാക്കുക)

കുളത്തിന്റെ പേര്	നിർദ്ദേശങ്ങൾ

9. മറ്റു ജലദേശാത്മകൾ സംബന്ധിച്ച വിവരങ്ങൾ:

ജലദേശാത്മകളുടെ സ്ഥലം	ടന്നുകൾ/സകാരൂം മുതലായവ	ഉപയോഗം

10. പുതിയ കുളം/ജലദേശാത്മകൾ/തടയണ നിർമ്മിക്കുവാനുള്ള സാധ്യത സംബന്ധിച്ച വിശദാംശങ്ങൾ

സ്ഥലം	പൊതുസ്ഥലം ലഭ്യമാണോ? ഇല്ലെങ്കിൽ എങ്കിനെ സ്ഥലം കണ്ടത്താം?	പ്രയോജനം (എത്രപേര്? എങ്കിനെ?)

ജനപ്രതിനിധിയുടെ പേര്:

ജനപ്രതിനിധിയുടെ ഒപ്പ്:

തീയതി:

അനുബന്ധം-2

ജലസംരക്ഷണം വിവരശേഖരണത്തിനുള്ള പ്രോത്സാഹനം

1. ജില്ല
2. താലുക്ക്
3. നദീതടം (River Basin)
4. ഉപനദീതടം (Sub Basin)
5. നീർത്തടം (Watershed with Index No)(Code No.)
  - (a) ഉയർപ്പ്രദേശം (High Land)
    - സമതലം (Mid Land)
    - താഴ്ന്നപ്രദേശം (Low Land) ഇവയിൽ എത്ര പ്രദേശമാണ്?
  6. ഗ്രാമപ്പഞ്ചായത്ത് വാർഡുകൾ:
  7. ബ്ലോക്ക് പഞ്ചായത്ത്:
  8. ഏതെങ്കിലും ജലസേചന പദ്ധതിയുടെ ആയക്കെട്ടിൽപ്പെട്ടുന്ന പ്രദേശമാണോ? (ലിഫ്റ്റ് ഇൻഡേഷൻ ഉൾപ്പെടെ)
    - (a) ആണക്കിൽ എത്ര പദ്ധതി, കനാലിന്റെപേര്, ഡിസ്ചാർജ്ജ്, ജലസേചന കലണ്ടർ, എത്രുമാസങ്ങളിൽ ജലവിതരണം നടത്തുന്നു.
  9. കുളങ്ങളുടെ വിവരങ്ങൾ
    1. പേര്, വിസ്തൃതി
    2. പൊതുകുളം/സകാരുകുളം (കേഷ്ട്ര/പള്ളി/ടെറ്റ് പ്രത്യേകം രേഖപ്പെടുത്തുക)
    3. ചിറ, നീർച്ചാലുകൾ, സുരംഗം
    4. കുളത്തിൽ ജലം ലഭ്യമല്ലാത്ത മാസങ്ങൾ
      - (a). ഏതെങ്കിലും കനാലുമായി ബന്ധിപ്പിക്കാൻ (പെപ്പ് മുവേനയോ, കനാൽ വഴിയോ) സാധ്യമാണോ?
      - (b). മറ്റെതക്കിലും ജലസോത്മ്യമായി ബന്ധിപ്പിക്കാൻ കഴിയുമോ?
    10. സഭാവിക ജലാശയങ്ങൾ, ചതുപ്പുകൾ, കാവുകൾ തുടങ്ങിയവ സംബന്ധിച്ച വിവരങ്ങൾ
    11. വെള്ളക്കെട്ട് അനുഭവപ്പെട്ടുന്ന പ്രദേശമാണോ?
      - (മ). ആണക്കിൽ ദയയിനേജ് സംവിധാനം നിർമ്മിക്കുതിനുള്ള വിവരങ്ങൾ
      - (യ). വെള്ളക്കെട്ട് അനുഭവപ്പെട്ടുകൊണ്ട് നേർവ്വയൽ/ചതുപ്പ്/സാധാരണ പ്രദേശം വെള്ളക്കെട്ട് പ്രദേശത്തിന്റെ വിസ്തൃതി ഉടമസ്ഥരുടെ എന്നിം സമീപത്ത് കനാലുകൾ, നീർച്ചാലുകൾ, തോടുകൾ ഇവ നിലവിലുണ്ടോ? വെള്ളത്തിന്റെ ലഭ്യത കുറഞ്ഞ പ്രദേശങ്ങൾ സമീപത്തുണ്ടോ?
    12. ലിഫ്റ്റ് ഇൻഡേഷൻ പദ്ധതികൾ നിലവിലുണ്ടോ? ഉണ്ടാക്കിൽ വിവരങ്ങൾ
    13. കുഴികൾ വെള്ളം ലഭ്യമാക്കാൻ പദ്ധതികൾ സാധ്യമാണോ?
      - (ലിഫ്റ്റ് ഇൻഡേഷൻ പദ്ധതികൾ, ചീറ്പ് തുടങ്ങിയവയുടെ നിർമ്മാണം വഴി)
    14. നിലവിൽ കുഴികൾ ആവശ്യമായ വെള്ളത്തിന് ദാർശനിക്കുന്നുണ്ടോ?

15. Cropping Pattern change , Sprinkler, Drip Irrigation എന്നിവ വഴി ജലാപയോഗം കുറയ്ക്കുവാൻ സാധ്യതയുണ്ടോ?
16. രൂക്ഷമായ വരൾച്ച അനുഭവപ്പെടുന്ന പ്രദേശമാണോ?
17. മല്ല് സാരക്ഷണ പ്രവൃത്തികൾ എറ്റവുത്തിട്ടുണ്ടോ? ഉണ്ടക്കിൽ അവ തുപ്പതികരമാണോ?
18. പ്രദേശത്തെ ജലത്തിന്റെ ഗുണനിലവാരം സംബന്ധിച്ച് വിവരങ്ങൾ ലഭ്യമാണോ?
19. ഉപുഖവുള്ള കയറുന്ന പ്രദേശമാണോ?
20. (a). പുതുതായി ജലസംഭരണികൾ നിർമ്മിക്കുന്നതിന് സാധ്യതയുണ്ടോ?
 (b). പൊതുസ്ഥലങ്ങൾ, സ്ഥാപനങ്ങൾ, ഉപയോഗശൃംഖലയായ പ്രദേശങ്ങൾ എന്നിവ സംബന്ധിച്ച് വിവരങ്ങൾ.
21. കുഴൽ കിണറുകളുടെ എണ്ണം.
22. സാഭാവിക വന്മുണ്ടക്കിൽ അതിന്റെ വിസ്തൃതി
23. തരിശായി കിടക്കുന്നഭൂമി.
24. വൃക്ഷവൽക്കരണത്തിനുള്ള സാധ്യത
25. മഴവുള്ള സംഭരണത്തിനുള്ള സംവിധാനങ്ങൾ

അധിക വിവരങ്ങൾക്കാണ്

1. വിളകൾ- upland, midland, low land
2. മൺതരങ്ങൾ
3. നീർവാർച്ച
4. ചരിപ് (കുഴിയുമെങ്കിൽ എത്ര ശതമാനം. അല്ലെങ്കിൽ കുടിയത്, മിതം, കുറഞ്ഞത്, നിരപ്പ്)
5. പ്രധാന ചാലിന്റെ ജലലഭ്യത എത്രനാശ്. ഇതിലേക്ക് വന്നുചേരുന്ന കൈത്തോട്ടുകൾ/ചെറുചാലുകൾ.
6. കുടുതൽ ജനസാന്ദര്ഥത്തുള്ള മേഖലകൾ
7. പ്രധാന കുടിവെള്ള സ്രോതസ്സ്
8. കിണറിന്റെ ആഴം - upland, midland, low land
9. കിണർ വറുന്ന മാസങ്ങൾ
10. പൊതുകിണർ
11. വ്യാവസായിക ആവശ്യത്തിന് ജലാപയോഗം ഉണ്ടോ?
12. പ്രാദേശികമായി സ്വീകാര്യത്തുള്ള പ്രവൃത്തികൾ

അനുബന്ധം-3

ഹരിതക്കേരളം മിഷൻ, ജല ഉപമിഷൻ, കർമ്മസേന ഇവയുടെ ഘടന

1. ഹരിതക്കേരളം - സംസ്ഥാന മിഷൻ

- അഖ്യക്ഷൻ : മുഖ്യമന്ത്രി
 സഹാധ്യക്ഷമാർ : തദ്ദേശ സ്വയംഭരണം, കൂഷി, ജലവിഭവം(3)
 ഉപാധ്യക്ഷമാർ : ധനകാര്യം, ആരോഗ്യം, വനംവകുപ്പ് മന്ത്രിമാരും,
 ആസൃത്തണ ബോർഡ് ഉപാധ്യക്ഷനും (4)
 പ്രത്യേക ക്ഷണിതാവ് : പ്രതിപക്ഷ നേതാവ്
 എക്സിക്യൂട്ടീവ് വൈസ് : ഡോ. ടി.എൻ.സീമ, മുൻ എം.പി.
 ചെയർപോഴ്സൺ : ഡോ. അജയകുമാർ വർമ
 സാങ്കേതിക ഉപദേഷ്ടാവ് : 1. ചീഫ് സെക്രട്ടറി
 2. തദ്ദേശ സ്വയംഭരണം, കൂഷി, മുൻസിപ്പൽ മന്ത്രിമാർ, ടൂറിസം,
 വിദ്യാഭ്യാസം, വ്യവസായം, പരിസ്ഥിതി,
 വിവരസാങ്കേതികം, ശാസ്ത്ര-സാങ്കേതികം
 വകുപ്പുകളുടെ അധികാരിയാണ് ചീഫ്
 സെക്രട്ടറിമാർ/ പ്രിൻസിപ്പൽ സെക്രട്ടറിമാർ/
 സെക്രട്ടറിമാർ (12)
 3. ഗ്രാമപ്ലഞ്ചയത്ത് അസോസിയേഷൻ,
 സ്കോക്ക് പഞ്ചായത്ത് പ്രസിഡന്റുമാരുടെ
 അസോസിയേഷൻ, മുനിസിപ്പൽ
 ചെയർമാൻമാരുടെ ചേഫർ,
 മേയേഴ്സ് കൗൺസിൽ, ജില്ലാ
 പഞ്ചായത്ത് പ്രസിഡന്റുമാരുടെ ചേഫർ മുത
 ലായ സംഘടനകൾ നാമനിർദ്ദേശം
 ചെയ്യുന്ന ഓരോ പ്രതിനിധികൾ (5)
 4. വൈസ് ചാൻസലർ, കേരള കാർഷിക
 സർവകലാശാല
 5. സർക്കാരിന്റെ ദൈവലപ്പമെന്ത് അധികാരിയാണ് വകുപ്പ്
 അധികാരിയാണ് ചീഫ് സെക്രട്ടറി

2. ജില്ലാ മിഷൻ

സംസ്ഥാനതലത്തിൽ നാല് മിഷനുകൾ പ്രവർത്തിയക്കുമെങ്കിലും ജില്ലാ തലത്തിൽ നാല് വികസന മിഷനുകൾക്കും വേണ്ടി ചുവടെ പ്രതിപാദിക്കുന്ന ഘടനയിൽ ഒരു മിഷൻ മാത്രമേ ഉണ്ടാകുകയുള്ളൂ.

അധ്യക്ഷൻ	: ചെയർപോഴ്സൺ, ജില്ലാ ആസൂത്രണ സമിതി
അംഗങ്ങൾ	: 1. ജില്ലയിൽ നിന്നുള്ള ലോക്സഭാ അംഗങ്ങൾ 2. രാജ്യസഭാ എം.പി.മാർ (നോമ്പൽ ജില്ലകളിൽ) 3. മേയർ 4. ജില്ലയിൽ നിന്നുള്ള എം.എൽ.എ. മാർ 5. മുനിസിപ്പൽ ചെയർപോഴ്സമാരുടെ ചേമ്പർ നാമനിർദ്ദേശം ചെയ്യുന്ന രണ്ട് ചെയർമാൻമാർ 6. ബോർഡ് പഞ്ചായത്ത് പ്രസിഡന്റുമാരുടെ അസോസിയേഷൻ ജില്ലാ പ്രസിഡന്റുമാരും സെക്രട്ടറിയും 7. ഗ്രാമപഞ്ചായത്ത് ജില്ലാ അസോസിയേഷൻ പ്രസിഡന്റും സെക്രട്ടറിയും 8. ജില്ലാപഞ്ചായത്തിലെ സ്കൂളിന്റെ കമ്മിറ്റി ചെയർപോഴ്സമാർ 9. ജില്ലാ ആസൂത്രണ സമിതിയിലെ സർക്കാർ നോമിനി 10. ജില്ലാ പഞ്ചാനിങ്ങ് ഓഫീസർ 11. പ്രിൻസിപ്പൽ കൂൺഡി ഓഫീസർ 12. ജോയിന്റ് പ്രോഗ്രാം കോ-ഓർഡിനേറ്റർ, എം.ജി.എൻ.ആർ.ഹെൻറി.ജി.എസ് 13. ജില്ലയിലെ സീനിയർ എം്പ്ലീനീയർ, ജലസേചനം 14. ജില്ലാ കോ-ഓർഡിനേറ്റർ, ശുചിത്വ മിഷൻ 15. പഞ്ചായത്ത് ഡെപ്പോട്ടി ഡയറക്ടർ 16. ജില്ലാ മെഡിക്കൽ ഓഫീസർ (അലോപ്പതി) 17. ജില്ലാ മെഡിക്കൽ ഓഫീസർ, ഭാരതീയ ചികിത്സാ വകുപ്പ് 18. ജില്ലാ മെഡിക്കൽ ഓഫീസർ, ഹോമിയോ 19. ഡെപ്പോട്ടി ഡയറക്ടർ, വിദ്യാഭ്യാസം 20. പ്രോജക്ട് ഡയറക്ടർ, ഭാരതീയ ലാലുകരണ വിഭാഗം 21. ജില്ലാ മിഷൻ കോ-ഓർഡിനേറ്റർ, കുടുംബശ്രീ 22. റീജിയണൽ ജോയിന്റ് ഡയറക്ടർ, നഗരകാര്യം 23. അസിസ്റ്റന്റ് ഡയലപ്പ്‌മെന്റ് കമ്മീഷൻർ (ജനറൽ) 24. 4 മിഷനുകളുടെയും ജില്ലാ കോ-ഓർഡിനേറ്റർമാർ

மிஹன் ஸெக்டுரி & பீஹ்
 கோ-ஓர்வினேர்ர் : ஜில்லா கலைக் & மெஸர் ஸெக்டுரி,
 ஜில்லா அரசுடைன் ஸமிதி

3. முனிஸிபாலிடி/கோர்ப்பரேஷன்தல மிஹன்

முனிஸிபாலிடி, கோர்ப்பரேஷன் தலன்னிதி நால் மிஹங்குகள்கூட வேள்ளி சூவட பிரதிபாடிக்கூட ஜிடநயித் தரு மிஹன் பிரதிக்கூடன்தான்.

- அலயுக்கான் : முனிஸிபாலிடி செயற்பேஷன்/கோர்ப்பரேஷன் மேயர்
- அங்கைசல் :
1. ஏஜில்லா ஸ்டாஞ்சியன்க் கமிட்டி செயற்பேஷன்ஸ்
  2. அரசுடைன் ஸமிதி வென் செயற்பேஷன்ஸ்
  3. ஸி.யி.ஏ.ஸ்கலைட் செயற்பேஷன்ஸ்
  4. வார்ஷிகப்புதி தழுவாராக்குதிக் வேள்ளி ரூபீகரிக்கூட வயலைப்படு வர்க்கின்ச் சூப்புக்கலைட் செயற்பேஷன்ஸ்
  5. வெ.ஸி.யி.ஏ.ஏ.ஏ.ஸ் ஸுப்ரீவெஸர்/அஸிஸ்டாஞ்ச் ஸி.யி.பி.ஏ/ ஸி.யி.பி.ஏ

மிஹன் ஸெக்டுரி: முனிஸிபாலிடி/கோர்ப்பரேஷன் ஸெக்டுரி

4. ஸ்டோக் மிஹன்

ஸ்டோக்தலத்தித் தூவட பிரதிபாடிக்கூட ஜிடநயித் தரு மிஹன் பிரதிக்கூடன்தான்

- அயைக்கான் : ஸ்டோக் பண்வாயத்த் பிரஸியர்
- அங்கைசல் :
1. ஸ்டோக் பரியிதித் தினாக்கல் ஏ.ஏ.ஏ.ஏ.ஏ.மார்
  2. ஸ்டோக் பரியிதித் தினாக்கல் ஜில்லா பண்வாயத்த் அங்கைசல்
  3. வ்ஹோக் பரியிதித் தினாக்கல் ஶாம் பண்வாயத்த் பிரஸியர்ஸ்மார்
  4. ஸ்டோக் பண்வாயத்திலே ஸ்டாஞ்சியிள்ச் கமிட்டி செயற்பேஷன்ஸ்
  5. வ்ஹோக் பண்வாயத்த் தரு ஸமிதி வென் செயற்பேஷன்

மிஹன் ஸெக்டுரி : ஸ்டோக் பண்வாயத்த் ஸெக்டுரி

5. ശ്രാമപ്പഖ്യായത്തുതല മിഷൻ

ശ്രാമപ്പഖ്യായത്തുതലത്തിൽ നാല് മിഷനുകൾക്കും വേണ്ടി ചുവടെ പ്രതിപാദിക്കുന്ന ഘടനയിൽ ഒരു മിഷൻ പ്രവർത്തിക്കുന്നതാണ്.

അധ്യക്ഷൻ : ശ്രാമപ്പഖ്യായത്ത് പ്രസിദ്ധീകരിച്ച

അംഗങ്ങൾ : 1. ശ്രാമപ്പഖ്യായത്ത് പ്രദേശത്തെ ജീല്ലാ / സ്റ്റോക്ക് പദ്ധതിയുടെ ഡിവിഷൻ അംഗങ്ങൾ

2. എല്ലാ സ്കൂളുകളിൽ കമ്മിറ്റി ചെയർപോഴ്സന്മാരും

3. ആസുത്രണ സമിതി വൈസ് ചെയർപോഴ്സന്മാർ

4. സി.ഡി.എസുകളുടെ ചെയർപോഴ്സന്മാർ

5. വാർഷിക പദ്ധതി തയാറാക്കുന്നതിന് വേണ്ടി രൂപീകരിക്കുന്ന ബന്ധപ്പെട്ട വർക്കിംഗ് ഗ്രൂപ്പുകളുടെ ചെയർപോഴ്സന്മാരും
വൈസ് ചെയർപോഴ്സന്മാരും കൺവീനർമാരും (കൃഷി,
ഭാരിദ്വൈ ലഭ്യകരണം, പാർപ്പിടം, ആരോഗ്യം, കുടിവെള്ളം,
ശുചിത്വം, വിദ്യാഭ്യാസം)

6. എ.സി.ഡി.എസ് സുപ്രഥമൈസർ/അസിസ്റ്റന്റ് സി.ഡി.പി.ഒ/
സി.ഡി.പി.ഒ

മിഷൻ സെക്രട്ടറി : ശ്രാമപ്പഖ്യായത്ത് സെക്രട്ടറി

6. സംസ്ഥാനതല കർമ്മസേന

ചെയർപോഴ്സന്മാർ : അധ്യാശിംഗത ചീഫ് സെക്രട്ടറി, ജലവിഭവം

പ്രത്യേക ക്ഷണിതാവ് : ഡോ. ടി.എൻ. സീമ, എക്സിക്യൂട്ടീവ് വൈസ്
ചെയർപോഴ്സന്മാർ, ഹരിതകേരളം മിഷൻ

അംഗങ്ങൾ: 1. സാങ്കേതിക ഉപദേശ്യാർ, ഹരിതകേരളം മിഷൻ

2. ചീഫ് എഞ്ചിനീയർ, ജലസേചന വകുപ്പ് (കൺവീനർ)

3. മിഷൻ ഡയറക്ടർ, എം.ജി.എൻ.ആർ.എൽ.ജി.എൻ.

4. മുഖ്യ വനപാലകൻ (ഹാം ഫോറസ്ട്ടി & സോഷ്യൽ ഫോറസ്ട്ടി)

5. ഡയറക്ടർ, കൃഷി വകുപ്പ്

6. ഡയറക്ടർ, സോയിൽ സർവേ & സോയിൽ കൺസൾവേഷൻ

7. അധ്യാശിംഗത ഡയറക്ടർ, സോയിൽ കൺസൾവേഷൻ

8. അധ്യാശിംഗത ഡയറക്ടർ, സോയിൽ സർവേ

9. ലാൻഡ്യൂസ് കമ്മീഷൻ

10. മാനേജിംഗ് ഡയറക്ടർ, കേരള ജല അതോറിറ്റി

11. ഡയറക്ടർ, ഭൂജല വകുപ്പ്

12. ഡയറക്ടർ, പരിസ്ഥിതി - കാലാവസ്ഥാ വ്യതിയാന വകുപ്പ്

13. ഡയറക്ടർ, സി.ഡബ്ല്യൂ.ആർ.ഡി.എം.
  14. ഡയറക്ടർ, ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് ഫോർ വാട്ടർഷൈഡ്
ഡെവലപ്പ്‌മെന്റ് ആൻഡ് മാനേജ്മെന്റ്
  15. ഹൗസ്, അക്കാദമി ഓഫ് കെക്സ്മറ്റ് ചേയ്ന്റ്, കേരള
അഗ്രികൾച്ചറൽ യൂണിവേഴ്സിറ്റി
  16. പീപ്പ്, കൃഷി വിഭാഗം, സംസ്ഥാന ആസൂത്രണ ബോർഡ്
  17. കൺസൾട്ടന്റ്മാർ/റിസോഴ്സ് പ്രോഫെഷണലുകൾ
- ജോയിന്റ് കൺവീനർ : ഉപമിഷദ് കോ-ഓർഡിനേറ്റർ, ജില്ലാമുഖി

7. ജില്ലാതല കർമ്മസ്ഥാപനം

ഹരിതക്രൈസ്തവ മിഷൻ സംസ്ഥാനതലത്തിൽ വിഷയമേഖലാടിസ്ഥാനത്തിൽ മുന്നു കർമ്മ സേനകൾ ഉണ്ടാക്കുമെങ്കിലും ജില്ലാ തലത്തിൽ ചുവവെട പ്രതിപാദിക്കുന്ന ഘടന യിൽ ഒരു കർമ്മസ്ഥാപനം മാത്രമേ ഉണ്ടാക്കുകയുള്ളൂ. എന്നിരുന്നാലും വിഷയ മേഖലാടിസ്ഥാനത്തിൽ ഉപസമിതികൾ രൂപീകരിക്കാവുതാണ്.

ചെയർപോഴ്സൺ : ജില്ലാ കളക്ടർ

അംഗങ്ങൾ :

1. ജില്ലാ പ്രോഗ്രാമ്പിങ്ച് ഓഫീസർ (കൺവീനർ)
2. പ്രിൻസിപ്പൽ കൃഷി ഓഫീസർ
3. ജില്ലാ കോ-ഓർഡിനേറ്റർ, ശുചിത്വ മിഷൻ
4. ജില്ലാ മിഷൻ കോ-ഓർഡിനേറ്റർ, കുടുംബഗ്രാമി.
5. ജോയിന്റ് പ്രോഗ്രാം കോ-ഓർഡിനേറ്റർ,
എം.ജി.എൻ.ആർ.ഇ.ജി.എൻ.
6. എക്സിക്യൂട്ടീവ് എക്സിനിയർ, ജില്ലാസ്ഥാപനം
7. ഡെപ്പുട്ടി ഡയറക്ടർ, പഞ്ചായത്ത് വകുപ്പ്
8. പ്രോജക്ട് ഡയറക്ടർ, ആത്മ
9. കൃഷി വിജ്ഞാന കേന്ദ്രയുടെ ചുമതലയുള്ള ഉദ്യോഗസ്ഥൻ
10. ജില്ലാ സോയിൽ കൺസൾട്ടവേഷൻ ഓഫീസർ
11. ജില്ലാ സോയിൽ സർവ്വേ ഓഫീസർ
12. ജില്ലാ ഓഫീസർ, ഭൂജല വകുപ്പ്
13. എൻവയോൺമെന്റൽ എക്സിനിയർ, മലനീകരണ നിയന്ത്രണ ബോർഡ്. ജില്ലാ ഓഫീസ്
14. എൻ.എൻ.എൻ, ജില്ലാ കോ-ഓർഡിനേറ്റർ.
15. ജില്ലാ നോയൽ ഓഫീസർ, സ്കൂൾഡാർ പോലീസ് കേഡറ്റ്.
16. ഫോറോന്സ്ട്രിയുടെയും സോഷ്യൽ ഫോറന്സ്ട്രിയുടെയും ചുമതലയുള്ള ഡിവിഷൻ ഫോറസ്റ്റ് ഓഫീസർ

17. ജില്ലാ കോ-ഓർഡിനേറ്റർ, സാക്ഷരതാ മിഷൻ
18. ജില്ലാ യുത്ത് കോ-ഓർഡിനേറ്റർ, യുവജനകേഷമ ബോർഡ്
19. സന്നദ്ധ സംഘടനകളുടെ പ്രതിനിധികൾ (2) (ജില്ലാ മിഷൻ ശൃംഗ് നിശ്ചയിക്കേണ്ടതാണ്)
20. റിസോഴ്സ് പോഷ്ട് സർക്കാർ : ജില്ലാ കോ-ഓർഡിനേറ്റർ

ജോയിന്റ് കമ്മീറ്റി : ജില്ലാ കോ-ഓർഡിനേറ്റർ

